

**Taltjänst hjälper dem som
inte kan göra sin röst hörd**

**Visst får man äta
efter klockan 18!**

**Vårens utställningar
på regionens museer**

**Hitta en rökavväjare
på webben**

Rensa luften

**Påverka dina resor
– påverka miljön**

Patientens väg i sjukvården

Om du blir sjuk

Om du blir sjuk ska du i första hand vända dig till din läkare eller din vårdcentral för att få vård eller behandling. Om mottagningen/vårdcentralen är stängd för dagen kan du söka vård på jour-/akutmottagningen. Dit vänder du dig när du behöver akut vård på kvällar, nätter och helger. Telefonnummer och mottagningstider hittar du i telefonkatalogen på de blå sidorna. Du kan även kontakta sjukvårdsupplysningen för att få råd och hjälp (telefonnummer finns på sidan 31). Behöver du vård/behandling på sjukhus eller annan specialiserad vård hjälper din läkare dig att ordna det. Vid behov av ambulans ring 112.

Du kan välja själv

Du som bor i Västra Götalandsregionen har rätt att få vård på vilken vårdcentral eller på vilket sjukhus du vill inom regionen, i Halland eller hos privata vårdgivare som har avtal med regionen eller Landstinget Halland. Du har också rätt att söka vård vid vårdcentraler, hos privata läkare/vårdgivare som är offentligt finansierade samt på sjukhus var du vill i Sverige. För att regionen ska betala din vård i ett annat landsting måste du ha en betalningsförbindelse. Ring 020-44 55 55. Om du väljer vård i ett annat landsting får du betala hela resan själv.

Vård i rätt tid

Besök

- » Du ska få kontakt med primärvården samma dag om besvären är akuta.
- » För besvär som inte är akuta ska du få träffa en primärvårdsläkare inom en vecka.
- » Om läkaren befarar allvarlig sjukdom ska du få tid hos en specialist snarast eller senast inom tre månader.

Vid cancersjukdom

Om det finns en välgrundad misstanke om cancersjukdom ska du få en tid hos specialistläkare inom två veckor efter att remiss anlänt. För barn ska väntetiden inte överstiga två arbetsdagar.

Behandling

Har du väntat på behandling eller operation längre än nio månader och bor i Västra Götaland, kan du med hjälp av regionens behandlingsgaranti få vård på ett annat sjukhus med kortare väntetid. Kontakta din läkare som hjälper dig eller ring Västra Götalandsregionens kökansli på telefon: 020-44 55 55.

Du har rätt att läsa din egen journal.

Du har rätt att läsa din egen journal, utom i vissa undantagsfall.

Tolkhjälp

Om du inte förstår svenska eller om du har hörsel- eller talsvårigheter har du rätt att få tolk. Detta meddelar du eller ditt ombud personalen innan besöket. Tolkhjälpen är kostnadsfri.

Sjukresor

Västra Götalandsregionen betalar, förutom en viss egenavgift, dina resekostnader till och från vårdgivare inom regionen och i Halland, eller privata vårdgivare som regionen har avtal med. Kontakta sjukresekontoret för mer information. Adress och telefonnummer hittar du i telefonkatalogens blå sidor.

Om du har synpunkter på vården

Om du är missnöjd med den vård eller behandling du har fått bör du först försöka reda ut problemet hos den vårdcentral eller mottagning du har besökt. Om du har gjort det och ändå är missnöjd kan du vända dig till patientnämnderna.

Patientnämnden (Patientnämnden är en från hälso- och sjukvården fristående nämnd, vars uppgift är att stödja och hjälpa patienterna i kontakten med hälso- och sjukvården samt tandvården. Vid en del sjukhus finns även patientombudsmän eller patientkonsulenter.)

Patientnämnden i Borås

Tfn: 033-17 48 50

Patientnämnden i Göteborg

Tfn: 031- 63 70 10

Patientnämnden i Mariestad

Tfn: 0501-621 80

Patientnämnden i Uddevalla

Tfn: 0522-67 08 60

Du har rätt att få information

För att du ska få en bra vård är det viktigt att du berättar för vårdpersonalen vad du vet om din sjukdom och vilka mediciner du använder. Läkare är i sin tur skyldiga att ge dig information om din sjukdom och vilka undersökningar som måste göras, samt vilka behandlingar som går att få. Som patient har du ansvar för din egen hälsa och kan därför tacka nej till vård du blir erbjuden. Du kan däremot inte kräva att få en viss behandling eller undersökning om inte läkaren anser att det behövs.

Fotnot: Uppgifterna ovan ur broschyren "Till dig som är patient i Västra Götalandsregionen". För frågor kontakta EPV-kansliet, 0500-49 56 00. Uppgifterna på denna sidan var de som gällde vid denna tidnings pressläggning (20 mars)

Mer information finns på www.vgregion.se/halsa&sjukvard

Välkommen till RM

Under loppet av en dag får jag veta att fetma ger cancer, att man kan banta med pasta, barn blir feta om de ammas för kort tid – och att hälsomat är inte alls så nyttigt som jag tror.

Samtidigt berättar en kamrat historien om ett experiment på apor: Man omorganiserade livet för några apor – ändrade plats på matskålar, gav dem mat på olika tider och såg helt enkelt till att göra tillvaron osäker för dem.

Efter den tredje omorganisationen blev aporna slöa och passiva, satt stilla i ett hörn och började lägga på hullet.

Av detta drog man slutsatsen att omorganisationer kan ge samma effekt för människor – om vi inte förstår varför det organiseras om.

När samhället och kända spelregler – ändras så slutar gamla sanningar att fungera. Vi som individer förändras också.

Så här står det om svenskar på Svenska Institutets (SI) hemsida:

”Vi svenskar är, med få undantag, bara en eller ett par generationer avlägsna från backstugan. [...] Sverige är en liten, nordlig nation som inom loppet av bara ett sekel förvandlats från ett fattigt, underutvecklat bonde-land till ett av världens mest moderna och välmående välfärds- och industrisamhällen. [...] Det är som om vi ännu inte vore riktigt hemmastadda i våra roller som moderna kosmopoliter. Som om svenskarna i själva verket bär med sig en ständig längtan tillbaka till den lilla röda timmerstugan mitt inne i den djupa gröna granskogen. Denna längtan märks i vår livsstil, i våra traditioner och sedvänjor.”

Det är inte alltid lätt att vara varken människa eller apa i en föränderlig tid som vår.

Regionmagasinets mål är att ge dig orienterande, nyttig, intresseväckande och tankeväckande information inom områden där du som invånare möter Västra Götalandsregionen. Till exempel inom vård, lokaltrafik, demokrati och kultur – frågor som präglas lika mycket av traditioner som av utveckling, och som berör i princip alla människor.

Med önskan om intresseväckande läsning,

Jeanette Karlström,
chefredaktör

22

innehåll nr 1.04

6

Mångkulturella arbetare – i arbete **4**

Taltjänst hjälper röstskadade att prata **6**

Miljö:

Resor – ett nöje och nödvändigt ont **8**

Billster lockas att ställa bilen **10**

Biskopen kör på biogas **12**

12

Vårens verksamheter på regionens museer **16**

Lyckad integration ger högt valdeltagande **18**

Hit gick dina skattepengar i fjol **19**

Stora förändringar väntar Sveriges landsting **20**

En dag med regionstyrelsens ordförande **22**

Inger slutade röka efter 40 år **24**

Visst får man äta efter klockan 18 **26**

Korsord **27**

Här ingår hemlagad mat i vården **28**

28

Fakta om läkemedel **30**

Taltidning – kontakta Regionbiblioteket på 033-35 76 08/35 76 16.
Webbplatsen är: www.regionmagasinet.vgregion.se

Redaktionen: Göran Ekstedt, Lena Alexanderson, Jeanette Karlström, Fredrik Otteadag.

Ansvärlig utgivare: Göran Ekstedt | Chefredaktör: Jeanette Karlström | Redaktion: Lena Alexanderson, Fredrik Otteadag
Grafisk form: Chi Tsai/ETC Produktion | Repro: ETC Produktion | Tryck: Tryckeriet Lagersberg | Upplaga: 720 000 ex
Regionmagasinet: Regionens Hus, Lillhagsparken 5, 405 44 Göteborg | Tel: 0521-27 59 20 | Webbplats: www.regionmagasinet.vgregion.se | E-post: regionmagasinet@vgregion.se | Omslagsbild: Jon Liinason | ISSN: 1651-6443

Kultur för alla

– en fråga om demokrati

Rasoul Nejadmehr och Angelica Hadzikostas är Västra Götalandsregionens nya mångkulturkonsulenter.

Västra Götalandsregionen har fått två mångkulturkonsulenter.

Angelica Hadzikostas och Rasoul Nejadmehrs jobb ska bland annat leda till att invandrade konstnärer ges bättre möjligheter att delta – samt att publiken som tar del av kulturen blir verkligen mångkulturell.

Regionmagasinet följde med konsulenternas på deras första möte.

Angelica och Rasoul har möte med Musik i Väst, en av alla dessa kulturinstitutioner som de ska samarbeta med. Musik i Väst är både producent och främjare av musik och har en stor publik, i alla åldrar i hela regionen, och är därför viktiga.

Angelica och Rasoul har statens

och regionens uppdrag att ta reda på hur det är ställt med kulturlivet på våra institutioner, ur ett demokratiskt, etniskt och medborgarperspektiv.

Först en kartläggning

– Under första året kommer vi att arbeta med en kartläggning. Mångkultur spänner över alla konstarter och är i det här sammanhanget mycket stort, säger Angelica och betonar att de inte ska ägna sig åt någon viss konstform.

– Men både musiken och dansen har ett universellt språk och är de konstformer som ligger mig personligen varmast om hjärtat. De är mest gränsöverskridande, säger Rasoul.

”Musiken och dansen har ett universellt språk och de är de konstformer som ligger mig personligt varmast om hjärtat.”

Och ytterst är gränsöverskridandet vad deras arbete handlar om, att bryta ned gränser och påverka den svenska kulturkartan så att alla får tillgång till kulturen, oberoende av ursprung.

– Institutioner drivs ofta som om de hade privata uppdrag, i stället för

offentliga och demokratiska, menar Rasoul, som ställer frågan om det verkligen är en legitim kulturpolitik.

Med en liten budget kommer mångkulturkonsulenterna – Angelica har en halvtidstjänst och Rasoul arbetar heltid – att ta hjälp av universitet och högskolor i sin kartläggning av institutionerna. Inledningsvis ska de samla in fakta om såväl publikens sammansättning som de anställdas på respektive institution. Vad har publik och anställda till exempel för kulturell bakgrund? Samma sak när det gäller maktfrågor och vilka som fattar besluten på kulturinstitutionerna.

Sex kollegor i landet

– Det finns inga klara strategier för vårt arbete. Vi utformar själva arbetssättet, förklarar Rasoul.

Kulturrådet instiftade de här tjänsterna – totalt finns åtta i hela Sverige – och ändrade benämningen från världskultur – till mångkultur-

konsulenter. Konsulent betyder rådgivare. Både rådgivning och påverkan ingår i arbetet, som handlar om att i Västra Götalandsregionen utveckla metoder tillsammans med kulturinstitutionerna och andra kulturverksamheter. Angelicas och Rasouls arbete ska bland annat leda till att invandrade konstnärer får möjlighet att delta med sitt skapande – och att publiken fortsättningsvis blir verkligen mångkulturell.

– Konst och kultur kan vara banbrytande. Kultur till alla är en demokratifråga, säger Rasoul.

TEXT: MONICA HIRSCH
BILD: MATS PETERSSON

BILD: MICHAEL NORD

Det ingick sång och musik när regionstyrelsen besökte Skövde i fjol. I år är det Borås som får besök på Europadagen.

Årets Europavecka inleds 3 maj

Den 3 maj inleds årets Europavecka i Västsverige – då blir det bland annat verbala boxningsmatcher. I juni är det dessutom dags att välja ledamöter till EU-parlamentet.

Den 3 maj inleds Europaveckan, ett evenemang för att uppmärksamma både EU och andra europeiska frågor. Årets tema är EU:s utvidgning samt utbildning genom idrott. Det är femte året i rad som Europa-

veckan uppmärksammas i Västsverige.

På själva Europadagen, den 9 maj, finns regionstyrelsen på plats i Borås. Samma dag finns Dogge från musikgruppen Latin Kings på plats i Bältesspännarparken i Göteborg. Han ska leda en verbal boxningsdebatt kring parlamentsvalet till EU, som går av stapeln den 13 juni.

Skolor och kommuner i Västsverige kommer också att uppmärksamma Europa under veckan. Läs mer på Infopoint Europas hemsida www.ipe.se.

Vem ska ansvara för vad i framtiden?

Idag har staten, kommunerna och landstingen/regionerna var sina uppgifter för att klara välfärden, framför allt vård, skola, omsorg, i samhället.

Men våra välfärdssystem kommer att sättas på hårda prov när allt färre jobbar och skatteinkomsterna minskar, samtidigt som antalet äldre ökar och därmed också vårdbehoven.

Vilken nivå i samhället bör ansvara för vad, så att pengarna räcker och alla får samma samhällsservice, oavsett var man bor?

Detta ses just nu över av den så kallade Ansvarskommittén.

I sitt delbetänkande i fjol skrev Ansvarskommittén att det är resurserna i den samlade ekonomin på lång sikt som blir avgörande. Fler måste alltså arbeta, och tillväxten måste öka.

Kommittén kommer med sitt slutbetänkande någon gång nästa år.

Västra Götalandsregionen, med ansvar för både hälso- och sjukvården och frågor kring tillväxt och utveckling i Västra Götaland, kommer att beröras starkt av kommitténs förslag.

Läs mer på: www.sou.gov.se/ansvar/

Sjukvården i Västra Götaland förändras

Hälso- och sjukvården står inför stora utmaningar. Politikerna i regionen har fattat beslut om en förändring av hur man organiserar vården så att:

- man använder de gemensamma resurserna på ett mer effektivt sätt.
- tillgängligheten till vård på dagtid ökar, inte minst genom en satsning på primärvården.
- mängden planerad vård ökar och köer kortas.
- den specialiserade akutsjukvården koncentreras för att säkra kvalitet och medicinsk säkerhet.
- samarbetet mellan vårdgivare stärks.
- personalen får en bättre arbetsmiljö.

I mars presenterades ett konkret förslag kring hur vården skulle kunna organiseras, det är nu ute på remiss och den 25 maj ska regionfullmäktige fatta beslut.

I korthet handlar förslaget om att förstärka närsjukvården/primärvården så att den kan:

- Ta hand om vanliga sjukdomar.
- Finnas nära.
- Ha ansvar dygnet runt.
- Samverka och samarbeta.

Och så här kan uppdelningen mellan sjukhusen se ut:

- Sahlgrenska – regionsjukhus, mindre andel planerad vård.
- Östra – akutsjukhus, mindre planerad vård.
- Mölndal – specialistsjukhus med akutvård.
- NÄL – det breda akutsjukhuset, mindre planerad vård.

Lidköpings sjukhus. Vilket sjukhus som ska göra vad avgörs i regionfullmäktige den 25 maj.

- Uddevalla – specialistsjukhus med akutvård, mer planerad vård.
- Strömstad, Lysekil, Dalsland – specialistsjukhus/närsjukhus.
- Kungälv – akutsjukhus; ej komplett, mindre planerad vård.
- Alingsås – specialistsjukhus, mer planerad vård.
- Frölunda, Carlanderska, Lundby – oförändrat.
- KSS – akutsjukhus, mindre planerad vård.
- Lidköping – specialistsjukhus, mer planerad vård, akutvård
- Falköping, Mariestad – specialistsjukhus oförändrat uppdrag.
- Borås – akutsjukhus, mindre planerad vård.
- Skene – specialistsjukhus, viss akutvård.

Regionmagasinet skriver mer i nästa nummer. Du kan alltid läsa senaste nytt på: www.vgregion.se/framtids sjukvard

Råd och tips om läkemedel på Apoteket

En lista över rekommenderade läkemedel finns att hämta gratis på vårdenheter och Apotek. I den hittar man läkemedel som rekommenderas, liksom råd och tips kring hur man bäst använder sina mediciner.

Dessutom kan både patienter och Västra Götalandsregionen

spara pengar genom den så kallade generika-reformen. Reformen innebär att apoteket kan byta ut ett läkemedel mot ett annat, likvärdigt fast billigare. I fjol sparade regionen 142 miljoner kronor på detta sätt. Du kan läsa mer om läkemedel på sidan 30.

En röst talar genom en annan

En rättighet att göra sin stämma hörd

Att göra sin röst hörd är en demokratisk rättighet, fast långtifrån självklar för alla. Lisa Hoflin Bodebeck och Åsa Andersson tolkar åt dem som inte kan tala.

Talstödstolken Åsa Andersson knappar in ett nummer på högtalartelefonen i Taltjänsts lokaler vid Järntorget, Göteborg. Mitt emot henne sitter Cecilia. Det är egentligen hon som ska ringa, men hon kan inte själv göra sig förstådd i telefon. Bara en vecka gammal fick hon ett virus på vänster hjärnhalva som skadade hennes talförmåga.

Cecilia fick som liten lära sig teckenspråk för döva och kompletterar det med visst tal. För den som inte känner henne är det svårt att urskilja orden. Hon har svårt att artikulera och få fram ljuden. När hon blir ivrig hakar hon ibland upp sig och börjar stamma också på teckenspråk.

Efter några signaler svarar det. – Hej! säger Åsa. Detta är ett samtal från Cecilia Solberg med hjälp av taltjänst och du är med på högtalartelefon.

Cecilia diskuterar ett kommande möte, dagordning och kallelse med kvinnan i andra änden av luren.

För att hänga med krävs full koncentration av Åsa. Hon fokuserar på Cecilias händer och läppar. I bakgrunden sitter kollegan Lisa Hoflin Bodebeck med som stöd. Hon har tolkat åt Cecilia många gånger förut och är väl förtrogen med hennes sätt att uttrycka sig på. Men det är bra om flera kolleger kan varje brukares sätt att kommunicera så ingen blir beroende av en speciell tolk.

Åsa, som bara jobbat här ett par månader, har lärt sig snabbt. Hennes mer erfarna arbetskamrat behöver endast rycka in och förtydliga ett eller ett par ord.

– Det underlättar att jag tidigare jobbat som tolk för vuxendöva och hörselskadade, och kan det teckenspråket, säger Åsa.

Men alla Taltjänsts brukare kan inte teckenspråk. En del använder talapparater, andra bliss-tavlan med bilder och symboler som brukaren pekar på. Många har kommit på

egna sätt att meddela sig med omvärlden. För tolkarna gäller att först lära känna en ny brukares sätt att kommunicera. De träffas en eller ett par gånger enbart för att träna sig i att förstå varandra.

– Alla har utvecklat olika metoder, berättar Lisa. Det är egentligen fantastiskt hur uppfinningsrik människan är och vilken kämpaglöd hon visar för att hitta på olika vägar att uttrycka sig på. Som tolk slås man

TALTJÄNST

Trots att alla landsting fått statliga medel för att inrätta taltjänstservice finns det bara på nio ställen i landet. I Västra Götalandsregionen blev Taltjänst permanent för tre år sedan, efter att ha drivits som projekt under en period.

– Västra Götalandsregionen kan faktiskt känna sig stolt, tycker Lisa Hoflin Bodebeck, samordnare på Taltjänst. På många håll är verksamheten hotad, men tack och lov inte här. Nu vill vi att ännu fler ska få veta att vi finns och anlita oss.

Idag arbetar tre anställda talstödstolkar tillsammans med ett par frilansar för hela regionen. Det är osäkert hur stort behovet egentligen är, men förmodligen långt större än man tror.

De som vänder sig till Taltjänst är bland annat personer med medfödd hjärnskada (t ex CP), förvärvad hjärnskada (t ex stroke), neurologisk sjukdom (t ex MS, Parkinson, ALS), laryngektomi (bortopererat struphuvud), stamning och dyslexi.

– En svårighet är att vår målgrupp inte är så klart avgränsad som exempelvis döva, förklarar Lisa. Därför har de röst-, tal- och språkskadade inte samma naturliga intresseorganisationer som många andra. De kan finnas utspridda på många olika håll.

– En viktig uppgift är att nå ut till dem som behöver oss bäst, säger hon. Vi försöker sprida information, bland annat genom föreningar och yrkeskategorier som kommer i kontakt med personer som skulle behöva vårt stöd.

Åsa Anderssons uppgift är att ge röst åt de som har svårt att tala. Deras problem syns inte utanpå och märks inte så länge som de tiger.

"På ett möte fick jag reda på att det fanns talstödskollegor. Redan nästa dag ringde jag hit. Sedan dess har jag fått ett nytt liv. Det är som en gåva från himlen. Det betyder allt."

av hur stark människans vilja att kommunicera är. Den är minst lika stark, om inte större, hos dem som är talskadade.

Taltjänst erbjuder inte enbart tal- och telefonstöd, utan även läs- och skrivstöd. Cecilia, som förutom talskadan också har en språkskada, vill ha hjälp med att skriva ett e-postbrev. Hon har en dator hemma, men är noga med språket.

– Det ska både bli fint, rättstavat och grammatiskt riktigt! säger hon.

När Åsa tryckt på sändknappen är Cecilia nöjd för idag. Hon berättar gärna om vad Taltjänst betyder för henne. Det är hon van att göra i föreningssammanhang. Men hon vill inte vara med på fotografi, trots flera övertalningsförsök.

– Nej, på den punkten är jag mycket hård.

Hon är tydlig och bestämd. Och glad över att kunna uttrycka sin åsikt. Det var inte självklart för några år sedan, innan Taltjänst fanns. Cecilia var en av de första som vände sig hit.

– På ett möte fick jag reda på att det fanns talstödskollegor, berättar hon. Redan nästa dag ringde jag hit. Sen dess har jag fått ett nytt liv. Det är som en gåva från himlen. Det betyder allt.

Hon råder andra att inte tveka att anlita talstödskolk. Det kan bli som för henne – livet tog en ny vändning. Hon är mycket upptagen nuförtiden och sitter med i styrelsen för tre olika handikapporganisationer.

– Jag är med överallt! skrattar hon. Det är viktigt att engagera sig i allt som man blir arg på och det finns mycket. Samhället är tufft.

JOBBAR DYGNET RUNT

Det går bra att anlita Taltjänst till uppdrag när som helst på dygnet och i vilka sammanhang som helst. Tjänsten kostar ingenting.

Den som vill veta mer kan kontakta Taltjänst:

Taltelefon:
0771-700 900.

Texttelefon:
0771-700 901.

E-post:
taltjanst.gbg@vgregion.se

Adress:
Taltjänst, Järntorget 8,
413 04 Göteborg.

– Jag fick skriva lappar och min mamma och pappa måste hjälpa till en hel del. De är också glada över Taltjänst. Nu kan de få lov att bara vara mina föräldrar och inget annat. Jag kan själv säga direkt vad jag tycker när jag har tolken med mig. Jag behöver inte ha med mig några papper – det är härligt!

För Lisa och Åsa är arbetet som talstödskolk ett sätt att medverka till demokrati. De följer samma yrkesetiska regler som alla andra tolkar och betonar att de är neutrala och opartiska samt har tystnadsplikt. Fast ibland är det svårt att hålla sig strikt till den professionella rollen.

– Jag har suttit med på möten med brukare som räckt upp handen jättelänge utan att få ordet, berättar Lisa. Som tolk finns jag ju med för att markera den demokratiska rättigheten att göra sin röst hörd. Till slut har vi kommit överens om att jag ska ge "rösten en hand" – efter en viss tid med handen förgäves i vädret har jag ropat "nu är det f-n i mej min tur" högt ut i lokalen. Det har gjort susen!

Hemma ligger högvis med motio- ner som hon skrivit.

– Det är synd om många som har sådana här skador. Vi är så rädda för att visa att vi finns. Folk tror att vi är knäppa eller fulla. De förstår inte att vi har svårt med rösten och att tala. Det finns många som behöver taltjänst, jag hade egentligen behövt det hela tiden.

Hon var visserligen aktiv även tidigare, men då var det desto svårare.

TEXT: CAJSA MALMSTRÖM

BILD: JON LIINASON

Sensommaren 2002 blev en blöt tillställning för de boende på Orust. Miljöförstöring och klimatpåverkan pekas ut som en bidragande orsak till både denna och andra översvämningar – till exempel när Vänern steg högt över sina bredder åren innan.

Miljön får lida när bilarna tar över

**Vi reser lika mycket som förr
men släpper ut allt mer avgaser**

Resor – ibland ett rent nöje, ibland ett nödvändigt ont. I Västra Götaland görs mer än en miljard resor varje år.

*Vi cyklar, åker buss, spårvagn och tåg.
Men de allra flesta tar bilen.*

Och så kan det inte fortsätta – för miljöns skull.

En timme om dagen. Det är den tid vi i Västra Götaland lägger på att resa i länet. Faktum är att den tiden varit i stort sett oförändrad ända sedan det gamla bondesamhällets dagar på 1800-talet.

Men vi reser så mycket snabbare nu, vi kommer tio gånger längre på samma tid och ger ifrån oss betydligt farligare utsläpp än hästen som tog våra förfäder till torget för att sälja potatis.

Trafikens avgaser leder till förorening, övergödning och markozon, som förstör växter och irriterar våra lungor.

Mikroskopiskt små partiklar från avgaser och vägdamm kan orsaka astma, hjärtinfarkt och lungcancer. Ny forskning visar att i en storstad som Göteborg är det betydligt fler människor som dör av luftföroreningar än i trafikolyckor.

I början på 80-talet fanns det 2,8 miljoner personbilar i Sverige, i dag finns det drygt fyra miljoner. Och vi svenskar är värst av alla i Europa på att köpa bensintörstiga stadsjeepar.

- Närmast löjligt! Fyrhjulsdrift är väl okej på landet, men att köra omkring med dem i stan är lite pinsamt, tycker Leif Blomqvist, regionråd (s) och ordförande i Västtrafiks styrelse.

Han glädjer sig åt att Västtrafiks långväga resor, med tåg och expressbussar, lockar allt fler.

- Förra året ökade tågresandet med tio procent, en väldigt kraftig ökning. Men samtidigt har vi en kris i det lokala resandet (inom tätorten), som minskade med en procent förra året.

Är det inte för dyrt att resa kollektivt?

- Priset påverkar alltid resandet, men ännu har vi inte greppat exakt vad minskningen beror på. Att bensinen blivit billigare spelar säkert in.

Men får kollektivtrafiken de resurser som behövs?

- Jag vill givetvis att det satsas ännu mer. Men från regionens sida har kollektivtrafiken inte fått mindre i förhållande till annan viktig verksamhet, till exempel sjukvården.

- Det som drabbat kollektivtrafik i hela landet är att de priser vi måste betala de företag som kör åt oss har ökat kraftigt, cirka 20 procent. Det har skapat en kostnadskris som är störst de närmaste två åren, säger Leif Blomqvist.

Biltrafikens utsläpp har minskat på senare år, främst tack vare den katalytiska avgasreningen som infördes 1989. Men fortfarande släpper Sveriges bilar och lastbilar ut cirka 145 000 ton kolväten varje år, vissa av dem cancerframkallande, vilket är en tredjedel av landets totala utsläpp.

"Det viktigaste av allt är attityder och beteenden vad gäller buss eller bil.

Att inte göra onödiga resor och att cykla eller gå när det är möjligt."

KRISTINA JONÄNG (C), ORDFÖRANDE I MILJÖNÄMNDEN

Och på vissa håll i Göteborgsområdet överskrids fortfarande gränsvärdena för kvävedioxid, ett hälsofarligt och försurande ämne. Det är inte förenligt med lagens miljö kvalitetsnormer, så det problemet måste vara åtgärdat senast i januari 2006.

Trafiken är en stor bov även i det globala miljöhotet - den ökande växthuseffekten. Växthusgasen koldioxid är inte farlig för hälsan, men den gör att temperaturen i atmosfären stiger. Varje år släpps det ut elva miljoner ton koldioxid i Västra Götaland, drygt en tredjedel kommer från trafiken. Och här hjälper inte bilarnas katalysatorer.

Kanske var det effekter av klimatpåverkan när delar av Orust sommaren 2002 förvandlades till katastrofområde efter våldsamma skyfall och när Vänern svämmade över för ett par år sedan.

- Jag tror att klimatpåverkan är en orsak, tillsammans med sånt som utdikning av markerna, säger Kristina Jonäng (c), ordförande i regionens miljönämnd.

- Vi ser ju avvikelserna i statistik vad gäller temperatur och översvämningar och jag kan inte låta bli att tänka tanken att det beror på de senaste decenniernas missgrepp i miljön.

Många tror kanske att kollektivtrafiken tar marknadsandelar i "tävlingen" mot bilen, men det stämmer inte. Visserligen ökar kollektivtrafiken på lång sikt, men biltrafiken ökar ännu mer.

I Göteborgsområdet har biltrafiken de senaste 30 åren ökat med 70 procent, men kollektivtrafiken bara med 17 procent. För 30 år sedan passerade 160 000 bilar Göteborgs

kommungräns varje dag, idag är siffran uppe i 360 000 och väntas öka.

Därför är det stor risk att de miljövinsterna som gjorts kommer att ätas upp av trafikökningen och leda till smutsigare luft, mer buller och långa bilköer.

Vägverket spår en ökning av biltrafiken i regionen med 30-40 procent till 2010.

- Det får bara inte hända, säger Kristina Jonäng.

- De senaste årens ökning med två-tre procent har lett till stora påfrestningar. En så kraftig ökning skulle ge oerhörda miljöbelastningar.

Så vad ska vi göra?

Recepten från Leif Blomqvist och Kristina Jonäng är att få in mer miljövänliga bränslen i bilarna, bygga ut kollektivtrafiken - och få oss att använda den.

- Det viktigaste av allt är attityder och beteenden vad gäller buss eller bil. Att inte göra onödiga resor och att cykla eller gå när det är möjligt, säger Kristina Jonäng.

- Att tågtrafiken byggs ut är viktigt, men det räcker ju inte om folk som bor eller jobbar nära tågen inte reser med dem.

Västra Götalandsregionen och Västtrafik stöttar en lång rad miljöprojekt för att komma till rätta med problemen. På följande sidor kan du läsa om några av dem.

TEXT: MATS FAHLGREN

BILD: TOMMY SVENSSON/PRESSENS BILD

Bilister ska lockas att ställa bilen

**Alla vill vi göra nåt bra
för miljön.**

Men låta bli bilen?!

**Njaae... det är otänk-
bart för många.**

**De närmaste tre
åren tas krafttag i
Göteborg och Mölndal
för att få bilister att
resa mer miljövänligt.**

I vår startar ett av Europas hittills största "övertalningsförsök" för att locka bilister till buss och spårvagn. Minst 120 000 hushåll i Göteborg ska peppras med information om fördelarna med att resa kollektivt eller på cykel.

Målet är att minska bilresandet med 20 procent på tre år.

Västtrafik och Göteborgs trafik-kontor står bakom kampanjen som kostar 27 miljoner kronor, varav hälften kommer från regeringens Klimatinvesteringsprogram (Klimp).

– Vi är faktiskt först i Europa att pröva direktbearbetning i så stor skala, säger projektledare Eva Rhodin på Göteborgs trafikkontor.

Det börjar i april med brev och broschyrer och följs upp med telefonsamtal till dem som svarar på breven.

– Vi har varit noga med att inte välja ett telemarketingföretag, utan Tidpunktens personal ringer upp, berättar Eva Rhodin.

– De har stor kunskap om kollektivtrafiken och hur stan ser ut, det ger bättre kvalitet i kontakterna.

Inom tre dagar efter telefonsamtalet ska de som blivit uppringda få brev med den information de bett om, tidtabeller, priser, nya linjer. Kanske ett provåkarkort som gäller nån vecka.

Efter ett halvår kommer påminnelser i form av vykort.

Och tidigare försök visar att det fungerar. När metoden prövades i mindre skala i Örgryte i Göteborg, minskade bilresorna med 14 procent.

– Vi vet att om man ger männi-skor information, så får vi fler rese-närer till kollektivtrafiken.

– Vi vill att man ska tänka efter innan man tar bilen, säger Eva Rhodin.

Även i Mölndal startar i år ett treårigt projekt. Här har man valt en annan metod i samarbete mellan en rad storföretag och Mölndals kommun.

Idén kom från ett par engagerade miljöchefer.

– Vi märkte ju att miljökvalitets-normerna för kväveoxider över-skrids utmed E 6, så vi frågade vad kommunen tänkte göra åt det, berättar Tomas Stalfors, miljöchef på AstraZeneca.

– Två grannföretag kanske utnyttjar samma busslinje, men har olika starttider på morgnarna. Frågan är då om man ska ändra busstiderna eller om företagen kan ändra sina tider.

Under det första året ska ett 50-tal testresenärer väljas ut bland dem som idag tar bilen till jobbet. I grup-per får de testa andra resvägar. Några får gratis månadskort under en tid, andra provar samåkning eller att cykla eller promenera.

**"Mycket handlar om enkla saker,
vi har till exempel en cykelreparatör som
kommer hit en gång i veckan."**

Den frågan ledde fram till projektet RAM (Resvanor till arbets-platser i Mölndal) som tar sikte på 12 000 anställda, nästan 40 procent av Mölndals arbetstillfällen.

Här finns bland andra Astra-Zeneca, Astra Tech, Klippan, Harry Sjögren, Ericsson, SCA, Papyrus samt Mölndals kommun och Möln-dals sjukhus.

Målet är att på tre år minska bil-resandet med tio procent, till förmån för kollektivtrafik, cykel eller samåkning.

Projektet kostar 750 000 kronor som delas lika av Västra Götalandsregio-nen, Vägverket och Mölndals kommun, sedan betalar företagen för de delprojekt man väljer att delta i.

– Jag tror att här finns en stor potential eftersom det berör många anställda, vi har samarbete med företag och är ganska få aktörer, säger Stina Landén, miljösamordna-re i Mölndals kommun.

Testresenärerna ska sedan bli "ambassadörer" för ändrat resbete-ende, är det tänkt. Och utifrån deras erfarenheter ska de resterande två åren användas för att införa nyord-ningar som gör det lättare att ställa bilen hemma.

Redan nu har AstraZeneca gjort en hel del på egen hand för att minska företagets miljöpåverkan från resor: Man har flexibel arbetstid och upp-muntrar distansarbete, videokonfe-rens och telefonmöten.

– Mycket handlar om enkla saker, vi har till exempel en cykelrepara-tör som kommer hit en gång i veckan, berättar Tomas Stalfors.

– Vi har tryckluft för att pumpa cykeldäck, omklädningsrum för cyklister och vi har byggt bekväma cykelparkeringar under tak. Och så har vi några företagscyklar.

AstraZeneca har också en egen bankomat och en liten butik som minskar inköpsresorna.

TEXT: MATS FAHLGREN

Karin Englund, Ann-Christine Frisk, Barbro Pettersson och Mari Helen Sandström Falk jobbar på Sahlgrenska hudklinik, ett av de flitigaste lagen i förra årets Cykelutmaning.

Trampande vårdanställda gör miljön friskare

På Sahlgrenska utförs hjältedåd varje dag för att rädda människors liv och hälsa. Men här finns många miljöhjältar också.

Förra året sparade de in 83 ton koldioxidutsläpp genom att cykla till jobbet i stället för att ta bilen.

– När man väl börjat cykla kan man inte sluta, säger Ann-Christine Frisk, läkarsekreterare på Sahlgrenska hudpoliklinik.

Hon bor i Järnbrott i Göteborg och tar cykeln till arbetet året runt.

– Det är en sån frihetskänsla, man behöver inte passa busstider och vi belastar inte området med en massa p-platser.

Ann-Christine Frisk och sex jobbarkompisar är med i Cykel-

utmaningen, som går ut på att bilda lag på arbetsplatsen och cykla till och från jobbet, eller i tjänsten. Varje sträcka på minst 2 km ger poäng som lagledaren för in på hemsidan www.utmaningen.nu.

Sahlgrenska Universitetssjukhuset (SU) – där Sahlgrenska, Östra och Mölndal ingår – har klart flest deltagare. Förra året hade SU 134 lag med 1 349 personer i utmaningen, som totalt lockade 421 lag med 3 970 deltagare.

Det var Vägverket och Göteborgs trafikkontor som drog igång Cykelutmaningen för fem år sedan. Totalt har 11 500 cyklister varit med. Till-

sammans har de sparat in 600 ton koldioxidutsläpp som annars skulle spätt på växthuseffekten.

– Det är en jättesuccé, konstaterar Margareth Bliedkvist, personalsekreterare på SU.

– En bra kombination av friskvård och att skapa gemenskap på arbetsplatsen.

I år betalar SU anmälningsavgiften 150 kronor för de 1 400 först anmälda.

Lockbeten i utmaningen är vinsterna av olika slag.

TEXT: MATS FAHLGREN

BILD: CHRISTER FALK

Ökade kunskap om klimathotet

Det senaste året har svenskar blivit klart mer medvetna om den ökande växthuseffekten och klimathotet. Det visade den statliga Klimatkampanjens utvärdering i början av året.

Nu tror 67 procent av svenskar att växthuseffekten beror på utsläpp från transporter och andra fossila bränslen. Året före var siffran 57 procent.

I dag anser 52 procent att den ökande växthuseffekten påverkar oss redan nu, jämfört med 43 procent i mätningen ett år tidigare.

Hela 96 procent tror att växthuseffekten kommer att påverka oss som bor i Sverige nu eller i framtiden.

Men de flesta tror att det går att göra något åt hotet. 56 procent av svenskar anser att vi i Sverige kan påverka för att minska växthuseffekten, motsvarande siffra ett år tidigare var 51 procent.

Och hela 74 procent svarar ja på frågan om man som individ kan påverka för att bromsa växthuseffekten, en ökning från 68 procent året före.

Färre resor tack vare planer

Västra Götalandsregionens interna gods-, post- och resandeströmmar måste bli mer effektiva för att minska miljöstöringarna, till exempel utsläppen av växthusgasen koldioxid.

Därför har samtliga förvaltningar fått i uppdrag att ta fram transportplaner. Hittills har 15 av 36 förvaltningar sådana planer klara och har börjat genomföra dem. Ett resultat är att regionen vid årsskiftet hade 41 miljöanpassade fordon, bland annat elhybrider och biogasfordon.

En beräkning vid regionens miljösekreterariat visar att transportplanerna redan har lett till att resandet i tjänsten minskat med 2,2 procent eller drygt 68 000 mil.

Biogas är det bästa en bil kan ha i tanken, om föraren värnar om miljön.

Och det gör Carl Axel Aurelius.

När biogasen nu byggs ut i Västsverige är biskopen i Göteborg en av missionärerna.

Biogas har **i tanken**

Västsvenska kunskaper exporteras till trafiktäta Kalifornien

Carl Axel Aurelius blev biskop i Göteborgs stift hösten 2003. Hans tjänstebil kan köras både på gas och bensin.

– Det är suveränt! Jag tycker nästan den känns lite piggare när jag kör på gas, säger han.

Inne i stan åker biskopen spår-vagn från hemmet i Örgryte i Göteborg till jobbet vid Lilla Bommen.

Men på resorna ute i stiftet, som sträcker sig från Laholm till Strömstad, tar han bilen. Än så länge har han inte lärt sig var alla gasmackar finns.

– Jag brukar köra ut på gas och hem på bensin, men ju mer utbyggt gasnätet blir, desto mer kommer jag att köra på gas.

– I början var jag lite rädd att det inte skulle funka, att man skulle bli stående nånstans. Men det har inte varit några problem alls, det slår över till bensin automatiskt när gasen börjar ta slut, säger Carl Axel Aurelius.

På 70-talet läste han teologi i dåvarande Östtyskland och såg vad hänsynslös miljöexploatering kan leda till.

– Miljön var förfärlig. Trafiken, koleldningen och kolbrytningen som lämnade enorma öppna sår i landskapet.

Biskopen är glad åt att teologer och ekologer idag ofta talar i samma termer om vårt ansvar för miljön.

– Skapelsen är oss given, en gåva vi inte har rätt att beröva kommande generationer.

Carl Axel Aurelius är långt ifrån ensam om att köra på biogas. Idag finns det 2 200 gasfordon i Västsverige, varav cirka 200 är bussar och lastbilar. Målet för projekt Biogas Väst är att det ska rulla 7 000 gasfordon i Västsverige år 2006.

Biogas ger inga utsläpp av koldioxid som påverkar klimatet och innehåller mycket mindre hälsofarliga partiklar och kväveoxider än bensin och diesel.

Gasen framställs genom rötning av avfall från livsmedelsindustrin, avloppsslam eller hushållsopor. Bananskal, äppelskrottar – och bajs

– Det är riktigt skoj det här, förut har jag alltid haft minst tio år gamla bilar, säger biskop Carl Axel Aurelius om gasbilen som är hans livs första tjänstebil. Här tankar han gas vid S:t Sigfridsgatan i Göteborg, ett par hundra meter hemifrån.

”I början var jag lite rädd att det inte skulle funka, att man skulle bli stående någonstans. Men det har inte varit några problem alls.”

– kan alltså bli miljövänligt bränsle!

Och miljövinsten är dubbel: Samtidigt som bilarnas avgaser minskar, försvinner en del av vårt sopberg.

I Göteborg tillverkas biogas av avloppsslam på Ryaverket. I Trollhättan är råvaran bland annat avfall från fiskeindustrin på Bohuskusten.

Enda synliga skillnaden mellan en vanlig bil och en bi-fuel (gas och bensin) är de två tankmunstyckena, ett för gas och ett för bensin. Och så gastanken, som numera oftast ligger undertill, och inte tar plats från bagageutrymmet, vilket var ett problem tidigare.

En gastank räcker 26–40 mil beroende på modell, vilket gör att

en bi-fuel får en total räckvidd på cirka 70 mil.

Visserligen kostar en gasbil cirka 30 000 kr mer än en vanlig, men biogas är klart billigare än bensin, 5,50–6 kr per liter i Västsverige. Dessutom får man tre års gratis parkering på Göteborgs och Mölndals kommunala p-platser. Och förmånsvärdet är 20 procent lägre än för bensinbilar.

Västra Götalandsregionen är en av 25 aktörer som stöttar utbyggnaden av biogas för fordon. De två senaste åren har regionen bidragit med 2,4 miljoner kronor. Även Vägverket, LRF och en rad kommuner och livsmedelsindustrier deltar.

Nu koncentrerar sig projektet på att bygga en sammanhängande struktur med gasmackar.

I dag finns 13 mackar i Västsverige, men inom två år ska ytterligare 20 stå klara, flera av dem utmed Europavägarna.

– Idag går det bra att köra från Göteborg till Stockholm på gas, om man kör via Jönköping. Man kan tanka i Borås, Jönköping, Linköping, Norrköping och Stockholm, berättar projektledare Bernt Svensén på Business Region Göteborg.

Kunskapen inom Biogas Väst ska nu också exporteras till världens mest biltäta region, Kalifornien i USA. Ett samarbetsavtal har undertecknats och de första studiebesöken hållits.

– Vi hoppas på export av kunskap och kanske teknik, säger Bernt Svensén.

– Vi ser faktiskt biogasen mer som ett industriprojekt än ett miljöprojekt. Genom att bygga en infrastruktur med gasmackar och fordon har vi chans till företagande och fler jobb i regionen.

– Den goda miljön får man på köpet!

TEXT: MATS FAHLGREN

FOTO ANNA VON BRÖMSEN

BIOGAS

Gasbilar kan köras på både biogas och naturgas som rent tekniskt är samma sak – metangas.

Men eftersom biogas görs på förnyelsebara råvaror, till exempel avloppsslam eller hushållsavfall, så ingår den i det naturliga kretsloppet och bidrar inte till att öka växthuseffekten. Det gör däremot koldioxidutsläppen från naturgas, ett fossilt bränsle precis som olja och kol.

Biogas tillverkas idag vid 220 anläggningar i landet, de allra flesta reningsverk. Faktum är att det framställs så mycket biogas i Sverige att det skulle räcka till att driva 100 000 bilar. Idag används en del för att värma reningsverkens lokaler eller för att producera el, men en stor del bränns bort, till ingen nytta.

Ingen kan göra allt, men alla kan göra något

Många, små bidrag
kan spela stor roll
för att minska miljö-
påverkan från resan-
det. Här är några tips.

**Om man absolut måste ta bilen,
finns det mycket man kan göra
för att minska miljöslitage.
Och samtidigt spara pengar.**

■ CYKLA TILL JOBBET!

Om man har mindre än fem km till jobbet eller skolan är man framme inom 15–20 minuter. Bilen tar ofta längre tid, om man räknar in tiden för att hitta p-plats och promenera sista biten.

■ CYKELN MINSKAR GIFTIGA UTSLÄPP...

Särskilt vid korta resor är cykeln miljövänlig jämfört med bil, eftersom bilens katalysatorrening inte börjar fungera riktigt förrän efter 3–4 km.

... RÄDDAR KLIMATET...

En enda bilist med fem km till jobbet som går över till att cykla varje dag, sparar in 700 kilo koldioxid per år.

... OCH SPARAR PENGAR.

De första fem kilometerna drar medelbilen 1,4 liter bensin per mil. Genom att börja cykla sparar bilisten in 300 kronor i månaden bara i bensinkostnader.

TIPSEN ÅR HÄMTADE FRÅN:

Regionens miljösekreterariat:
www.vgregion.se
Klicka på Miljöarbete

■ TÄNK EFTER FÖRE

Den energisnålaste bilresan är den man inte gör. Finns det alternativ till bilen?

Korta bilresor drar extra mycket bränsle per kilometer och är lättast att ersätta. Nästan hälften av alla bilresor är kortare än fem km!

■ SPARA TONVIS PÅ EGEN HAND

En enda bilpendlare mellan Göteborg och Borås som går över till kollektivtrafik minskar utsläppen av växthusgasen koldioxid med nästan fem ton på ett år.

För sträcka Göteborg–Kungälv blir det 2,6 ton.

På Västtrafiks hemsida kan du själv klicka in dina uppgifter och se hur mycket det betyder för miljön om du ställer bilen.

Gå in på www.vasttrafik.se och välj "Västtrafik och miljön".

■ KÖR MJUKT

Undvik hårda inbromsningar och stopp. Håll avståndet och rulla fram mot korsningar och trafikljus, utan att frikoppla. Självklart håller man också alla hastighetsbegränsningar – och sparar bränsle på köpet.

■ RÄTT TRYCK I DÄCKEN

Många bilförare slarvar med lufttrycket i däcken. Ett för lågt tryck gör att däcken slits mer och bilen drar mer bränsle. Om alla bilförare i Sverige körde med rätt tryck, skulle det spara in 30 miljoner liter bränsle – och 72 000 ton koldioxid i luften. Och varje bilförare sparar uppemot 500 kronor per år.

■ HÅLL KOLL PÅ BRÄNSLENOTAN

Testa de här tipsen för att köra snålt och tävla med dig själv om du kan minska bränsleförbrukningen. Men ha tålamod, det tar lite tid att träna in ett nytt körsätt:

SLIMMA BILEN

Ta bort takbox eller takräcke från bilen när de inte behövs. Allt onödigt på taket ökar luftmotståndet och drar extra bensin. En takbox kan öka förbrukningen med en dl per mil.

KÖR PÅ HÖGA VÄXLAR

Använd ettan bara som startväxel, i en eller två billängder. De flesta moderna bilar kan köras på femman i 50 km/tim, det sparar bränsle.

VÄRM MOTORN FÖRST

Med en motorvärmare kan du spara en dl bränsle vid varje kallstart. Men ha den inte på för länge, max 1,5 timme om det är kallare än –15 grader och max 20 minuter vid +10 grader.

STÅNG AV AC:N NÄR DEN INTE BEHÖVS

Luftkonditioneringens kompressor drar mycket bränsle när den är påslagen, upp till en liter bensin på 10 mil

VÄLJ RÄTT TID OCH RESVÄG

Den kortaste vägen är inte alltid den snabbaste eller mest bränslesnåla. Kan du undvika rödlys och köer kan en längre väg vara bättre. Att åka hemifrån en kvart senare kan göra stor skillnad.

Möte på video sparar mil i bil

Sedan hösten 2002 har samtliga Regionens Hus utrustning för videokonferenser, ett smart sätt att mötas utan att behöva resa. Förra året hölls 160 sådana konferenser, med mellan 2 och 24 deltagare.

Till exempel hålls presskonferenserna i Vänersborg efter regionstyrelsens sammanträden numera som videokonferenser, vilket sparar mycket resande och tid för journalister från tidningar, radio och TV.

Enligt regionens miljösekreterariat sparade de 160 videokonferenserna in cirka 7 400 mil och 1 750 restimmar i fjol. Om de resorna gjorts i bil, med en person i varje bil, hade de orsakat utsläpp av koldioxid på nästan 15 ton.

Stass, stoj och fotografier

På Bohusläns museum presenteras under våren bland annat en vandringsutställning om barns kläder under 1900-talet. Dessutom visas fotografier av Annika von Hauswölff samt ytterligare en vandringsutställning – skapad av Forum för levande historia och Riksutställningar. Längre fram i vår är det premiär för en utställning om gränshandeln mellan Sverige och Norge, från 1600-talet och fram tills idag.

För mer information, ring 0522-65 65 00 eller läs mer på www.bohusmus.se.

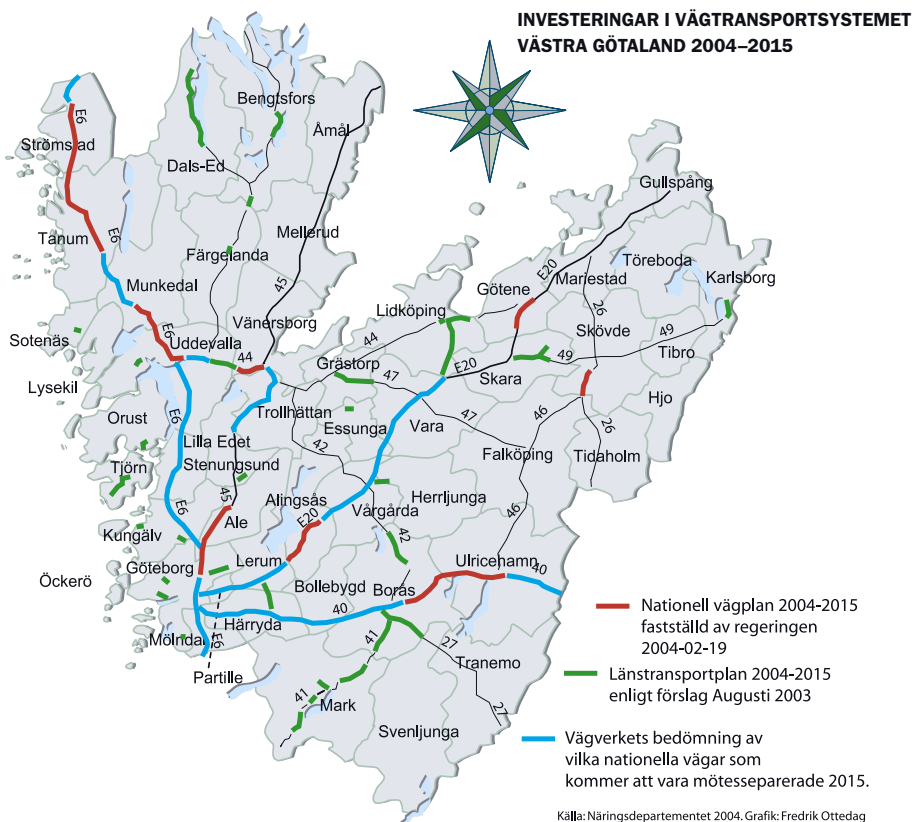
Hitta fakta på kvinnofridsportal

Kvinnofridsportalen är ett fakta-centrum på Internet med information om, och kunskap kring, praktiskt arbete som pågår inom området våld mot kvinnor. Portalen länkar till material om våld mot kvinnor som finns publicerat hos myndigheter, organisationer och universitet. Läs mer på www.kvinnofrid.se.

Svenska Naturskyddsföreningen:
www.snf.se
Gröna bilister:
www.gronabilister.se

Vägverket:
www.vv.se/sparsam
Västtrafik:
www.vasttrafik.se

Kraftig utbyggnad av vägar och järnvägar

Vägar och järnvägar i Västra Götaland ska byggas ut och rustas upp för 14 miljarder kronor mellan 2004 och 2015. Efter ett idogt uppväktande från politiker, näringsliv och fackliga företrädare från regionen har regeringen tillsammans med miljöpartiet och vänsterpartiet beslutat låna upp pengar för att starta en rad väg- och järnvägsprojekt tidigare än planerat.

När det gäller vägstandarden ska den anpassas till trafiken. De mest trafikerade vägarna byggs fyrfiliga, övriga blir 3+1-vägar, det vill säga två trafikfiler och en fil för byte.

Vägar

■ Hela E 6 genom Bohuslän byggs ut till fyrfilig väg. Det ska vara klart 2009. Första arbetena sker på sträckningarna Rabbalshede-Vik-Värmlandsbro-Hogdal.

■ Fyrfilig blir även R 44 mellan Väne-Ryr och Trollhättan. Byggår 2006–2007.

■ R 45 från Angeredbron till Älvängen byggs fyrfilig med start 2006, klart 2007.

■ Den hårt trafikerade R 40 från Göteborg till Borås byggs ut i etapper från Brämhult till Rångedala och vidare genom Ulricehamn till Hester.

■ E 20 Göteborg-Skara och fortsättningen R 49 till Skövde byggs ut. Sträckan Tollered-Alingsås påbörjas 2006 och ska vara klar året därpå. Genomfarten Alingsås byggs klar 2012–2015.

Järnvägar

■ Den stora satsningen på järnvägsprojekt gäller Göteborg-Trollhättan som får dubbelspår. Hela sträckan byggs ut fram till 2015. I det ingår även utbyggnad av Marieholmsförbindelsen, vilket underlättar godstransporterna till Göteborgs hamn.

■ På sikt ska det bli snabbtåg från Göteborg till Landvetter flygplats. Nu byggs dubbelspår från Mölnlycke till Rävlanda via Landvetter.

■ Andra järnvägsprojekt är byte

Väntetider i vården på nätet

På hemsidan www.vantetider.se på Internet kan man jämföra hur långa väntetider inom vården är i hela landet.

Där hittar man beräknade väntetider till ett urval mottagningar, undersökningar och behandlingar inom den specialiserade vården. Bor du i Västra Götaland och har väntat på besök eller behandling längre än nio månader?

Då kan du med hjälp av regionens behandlingsgaranti få vård på ett annat sjukhus med kortare väntetider. Kontakta din läkare eller ring regionens kökansli på 020-44 55 55.

Infomedica ger goda råd

På Infomedicas hemsida kan man hitta goda råd kring hälsa och sjukvård. Infomedica är Sveriges enda public service-företag för hälso- och sjukvårdsinformation på nätet, och webbplatsen drivs utan kommersiella intressen. Ägare är Sveriges landsting och Apoteket AB.

Här hittar du information om olika sjukdomar, ställa frågor till doktorn och få svar inom sju dagar samt hitta animerade filmer för barn om mötet med vården. Läs mer på:

www.infomedica.se

av rälsen mellan Öxnered och Håkantorp, fjärrblockering Uddevalla-Göteborg och ett tredje spår mellan Floda och Aspen.

Nyligen kom även regeringens beslut om drygt fyra miljarder kronor till regionens egen trafikplan. De pengarna går till ytterligare satsningar på vägar, kollektivtrafik, trafiksäkerhet och bidrag till kommunerna.

TEXT: RAGNAR HOLGERSSON

På regionens museer april–midsommar

Göteborgs stadsmuseum

Tel: 031-612770

www.stadsmuseum.goteborg.se

JUBILEUMSUTSTÄLLNINGEN 1923

En utställning om Göteborgs jubileumsutställning 1923 (se bilden).

T o m dec 2004

SKRÄCKVANDRING

Upplev Göteborgs mörka historia, stadsvandring från 13 år. Förbokning. **4/4**

EVERT TAUBE I GÖTEBORG

Vandring i Evert Taubes fotspår. Förbokning. **5/5 kl 17.00**

Sjöfartsmuseet, Göteborg

Tel: 031-612900

www.sjofartsmuseum.goteborg.se

SKATTER UR MAGASINET

Sjöfartsmuseets byggnad har fyllt 70 år. Det firar museet genom att visa en del av alla de föremål som finns i magasinen men som inte har fått plats i de ordinarie utställningarna.

T o m 6/6

MED MILJÖ I TANKARNA

En utställning om vad som görs för att transporter till sjöss ska bli säkrare och mer miljövänliga. **T o m 2/5**

AKVARIET

Akvariets kallvattendel är öppen. Där finns torskar, havskatter, plattfiskar och andra nordiska fiskar.

Röhsska museet, Göteborg

Tel: 031-613850

www.designmuseum.se

SVENSK PLASTDESIGN – 1950 TILL 1975

En historisk exposé som visar mångfalden av svenska plastföremål. **T o m 2/5**

BILD: MIKAEL LAMMIGÅRD

BILD: FOTOGROUPEN PROF

Konstnären Ann Carlsson Korneevs vision om ett Kulturtorg i Åmål visas på Dalslands museum.

VACKRARE MILJÖER I DALSLAND

Hur ser en bra rondell ut, eller ett vackert torg? Tillsammans med sju konstnärer har sex kommuner i Dalsland, samt Vänersborg, arbetat med den typen av frågor om hur den offentliga miljön kan förbättras. Det regionala projektet Konstens kraft visas i en utställning på Dalslands museum, som öppnar den 3 april.

Projektet Konstens Kraft har pågått sedan 2001. Under de tre år som passerat har sex kommuner i Dalsland tittat på sina offentliga rum med nya ögon. Hur ser våra torg ut? Eller våra skolgårdar? Och vad kan man göra för att rondeller och infarter ska bli vackrare?

Projektet har innehållit seminarier och föreläsningar med arkitekter, trädgårdsmästare och skulptörer. Till sin hjälp har kommunerna också haft sju konstnärer som fungerat som kreativa konsulter. Under det senaste året har projektet Konstens Kraft varit inne i ett intensivt skede. Tillsammans med konstnärerna har de sex kommunerna tagit fram konkreta förslag till förbättringar i den offentliga miljön. Resultatet, bland annat skisser och modeller på ett nytt kulturtorg i Åmål och en ny infart till Mellerud, visas nu på Dalslands museum.

– Jag tror att det har varit nyttigt och inspirerande för kommunerna att för en gångs skull få lyfta frågor som inte handlar om industrin eller affärlivet, säger Simon Roos, konstkonstulent på Västra Götalandsregionen som tillsammans med kommunalförbundet Dalsland och de sex kommunerna tagit initiativ till projektet.

HDK EXAMENSUTSTÄLLNING

Avgångseleverna vid Högskolan för Design och Konsthantverk i Göteborg visar sina arbeten i smyckekonst, textilkonst, produktdesign, inredningsarkitektur, industridesign samt grafisk design. **22/5 t o m 6/6**

UR SAMLINGARNA

En sommarutställning med föremål ur museets samlingar. **15/6–29/8**

ULRIKA HYDMAN-VALLIEN OCH BERTIL VALLIEN

Två av landets mest namnkunniga glasformgivare. **19/6–10/10**

ANTIKRUNDOR

Röhsska museets ämnesansvariga

svarar på frågor om möbler, textilier, glas, porslän, smycken mm. Ingen ekonomisk värdering.

29/4, 27/5 kl 13.00 och 15.00

SVEN-ERIC LIEDMAN

Sven-Eric Liedman, professor i idé- och lärdoms historia vid Göteborgs universitet föreläser om den moderna idén: Människan som formar sin värld. **20/4 kl 18.00**

Göteborgs konstmuseum

Tel: 031-612980

www.konstmuseum.goteborg.se

VIRGIL DEJARV, NYA NORMALA MÅLNINGAR II

Stenasalen **t o m 18/4**

SPIRITUS

Paul McCarthy, Pippilotti Rist och Dan Graha mfl.

Falkhallen **t o m 2/5**

YNGVE BAUM,

MAMMA HAR GÅTT BORT

Stenasalen **24/4–31/5**

KONSTLAB VALAND

Falkhallen **15/5–6/6**

Röda sten, Göteborg

Tel: 031-12 08 16

www.rodasten.se

BENGT FALK

Broderade bilder. **T o m 18/4**

EXAMENSUTSTÄLLNING

Högskolan för fotografi och film.
1-16/5

EVERWANTING STREETS

Internationellt offentligt samtids-
måleri. 12/6-8/8

Naturhistoriska museet, Göteborg

Tel: 031-775 24 01
www.gnm.se

KONSTNÄRSBRÖDERNA

VON WRIGHT FRÅN BOHUSLÄN
To m 2/5

DÖDLIGA SKÖNHETER

Premiärvisning av ny ormutställning.
8/5 kl 14.00

DE FEM STORA

En utställning om björn, varg, järv,
lo och människan. 22/5

KONSTNÄRSBRÖDERNA VON WRIGHT

Föreläsning med Jan Uddén.
18/4 kl 14.00

Bohusläns museum, Uddevalla

Tel: 0522-656500
www.bohusmus.se

ANNIKA VON HAUSSWOLFF

Fotografi. 3/4-16/5

STASS OCH STOJ

En vandringstställning om barns
kläder under 1900-talet.

To m 18/4

HANDEL I GRÄNSLAND

Handeln mellan Norge och Sverige,
från 1600-talet fram till idag.
15/5-24/10

UNGA UTTRYCK OCH UNG KULTUR MÖTS (UKM)

Årlig kulturfestival. Ungdomar pre-
senterar musik, teater, cirkus,
konst, film, litteratur, dans, foto eller
annat konstnärligt uttryck. 2/4-3/4

MIDSOMMARAFTON

Traditionellt midsommarfirande.
25/6 kl 12.00

Västergötlands museum, Skara

Tel: 0511-260 00
www.skaramus.se

VI HAR JU MÖTTS FÖRR

En utställning om mötet mellan
muslimer och kristna.

17/4, vernissage kl 14.00

To m 14/11

OBLÅST

En utställning om ugnbakat glas.
To m 2/5

VALBORGSBRASA

Hästavallen nedanför Heljesgården.
Brasan tänds vid solnedgången
kl 20.50. 30/4

Innovatum kunskapens hus, Trollhättan

Tel: 0520-48 84 80
www3.innovatum.se

SOMMARSÅSONG

Innovatum inleder sommarsåsong-
en med kalas. Två nya utställningar;
Sport och vetenskap och Rymden
se 39 mil över havet öppnar. Musik
och hemlig gäst. 17/6

Läckö slott, Kållandsö

Tel: 0510-103 20
www.lackoslott.se

DAGLIGA SLOTTSVISNINGAR

Fr om 1/5

MIDSOMMAR

Traditionellt midsommarfirande.
25/6, stängden reses cirka kl
14.00

MEDELTIDSMARKNAD

25/6-26/6

Akvarellmuseet, Skärhamn

Tel: 0304-60 00 80
www.akvarellmuseet.org

CARL-HENNING PEDERSEN/ELSE

ALFELT
To m 2/5

BILD: NATIONALMUSEET

ANDERS ZORN

Nordisk akvarell/urval från sam-
lingen. 16/5-26/9

Lödöse museum, Lödöse

Tel: 0520-661010
www.alvlanmus.se/lodose

BORGAR FRÅN SJUHÄRADSBYGDEN

En fyndbaserad utställning produce-
rad av Borås museum. To m 2/5

BILD: DAVID JEFFERY

DJUPARE IN I SKOGEN

Fotografier från Risveden av David
Jeffery. To m 4/5

SKUGGOR OCH REFLEXER

En konstpedagogisk utställning med
Lena Cronqvist, Eva Lindblad, Ulf
Sjöstedt och Teymor Zarré.
11/5-22/8

DET DYRBARA YLLET

Medeltida textilfynd från Lödöse
visas för första gången.
30/5-30/1, 2005

VÄXTBYTARDAG I ÖRTAGÅRDEN

Byte av örter, fröer mm.
16/5 kl 11.00-16.00.

LÖDÖSE MUSEUM 10 ÅR!

Museibygnaden fyller tio år. Det
firas med olika arrangemang och fri
entré under hela veckan.
30/5-6/6

MEDELTIDA MARKNAD

Hantverkare, skådespel och aktivi-
teter.
5/6 kl 11.00-18.00

Forsviks bruk, Forsvik

Tel: 0505-413 52
www.forsvik.com

INVIGNING AV SOMMARSÅSONGEN

1/6

Borås konstmuseum

Tel: 033-35 76 71
www.boras.se

VI FINNS HÄR – SJÄLVBILDER FRÅN SJUHÄRAD

To m 9/5

LARS TUNBJÖRK

Fotografi. 17/6-5/9

Borås museum

Tel: 033-35 85 80
www.boras.se

TAPETER – FRÅN HANTVERK TILL INDUSTRI

4/4-16/5

BRUD-BRÖLLOP

26/5-12/9

Textilmuseet, Borås

Tel: 033-35 89 50
www.boras.se

LAPPTÄCKEN I NÖD OCH LUST

4/4-28/8

Näås slott, Alingsås

Tel: 0302-318 39
www.naas.se

VALBORGSMÄSSOFIRANDE

30/4

SÅSONGSSTART

Slottet öppnar för visningar på lör,
sön och helgdag. 1/5

Midsommarfirande. 25-26/6

Vänersborgs museum

Tel: 0521-26 41 00
www.alvlanmus.se

DALSLÄNDSKT

På upptäcktsfärd i Dalslands kultur-
historia. 24/4 vernissage kl 12.00

GENUS OCH MEDIA

Konstpedagogisk utställning.
25/5-24/8

Medicinhistoriska museet, Vänersborg

Tel: 0521-276307
www.alvlanmus.se

DJUR SOM HOT – DJUR SOM BOT

To m 29/8

Dalslands museum & Konsthall

0530-30098
www.dalslandsmuseum.se

BILD: FOTOGROUPEN PROFO

Vägvisare. Så här skulle markbelägg-
ning i Vänersborg kunna se, enligt
ett förslag från Agneta Stening

KONSTENS KRAFT – DALSLAND

Medverkande konstnärer: Jan-Erik
Brask, Urban Jansson, Ann Carlsson
Korneev, Malin Palm, Nike Nilsson,
Monica Eliasson och Agneta Ste-
ning. 3/4-18/4

Lyckad integration ger fler väljare

För Nadereh Veis Mohammadi, här med dottern Niki, är ett högt valdeltagande ett tecken på lyckad integration.

Vad får vissa att gå till vallokalerna, och andra inte?

I Västra Götaland bor omkring 200 000 invandrare. Av dem röstade knappt 40 procent i kommunalvalen 2002. Lika många procent av svenskarna röstade i senaste valet till Europaparlamentet.

Försäkringskonsulent Nadereh Veis Mohammadi kommer ursprungligen från Iran.

Vi sitter tillsammans i försäkringsbolaget Skandias personalmatsal i Göteborg, med utsikt över Hedens stora fotbollsplaner, och äter falukorv och potatismos. Nadereh är svensk medborgare sedan tio år och har röstat fler gånger i såväl kommunalval som landstings- och riksdagsval.

– Det är lika spännande varje gång. Jag har inte blivit van än, säger Nadereh med både glädje och stolthet i rösten.

Hon kom som flykting till Sverige från Iran i slutet av 1980-talet.

– Jag glömmet aldrig när jag just kommit till Sverige och såg 1 maj-demonstrationerna på Avenyn. Röda fanor, tal och många människor. Oavsett vilken politisk uppfattning man har, är det värdefullt att få lov att visa vad man tycker och tror på.

Nadereh var politiskt aktiv i sitt hemland, vilket var en anledning till att hon tvingades fly. Men i Sverige har hon inte engagerat sig i samma utsträckning. Vad beror det på att många invandrare avstår från att delta i det politiska livet i Sverige?

– Nu måste du komma ihåg en sak, vi invandrare är inte lika. Du kan inte se invandrare som en

enhetlig grupp. Vi kommer från olika länder, har olika politisk uppfattning, olika religion och olika anledningar till varför vi bosatt oss i Sverige. Därför finns det också olika orsaker till varför vi röstar, eller väljer att avstå från att rösta.

Men varför tror hon att valdeltagande bland invandrare är så lågt?

– Vänd på perspektivet, fortsätter hon. Se det ur en annan synvinkel.

Tänk dig att du reser till ett främ-

”Känner man sig som en del av helheten, som en del av samhället, vill man också ta ansvar – genom att rösta.”

mande land och inte vet hur länge du kommer att stanna där. Hur troligt är det att du ägnar tid och kraft åt att sätta dig in i det landets politiska liv?

Nadereh menar att ett högt valdeltagande i ett land är ett tecken på lyckad integration. Många invandrare upplever att de står utanför samhället. De talar inte svenska och förstår inte hur det svenska samhället fungerar.

– Vissa vet inte hur ett val går till. De kanske aldrig någonsin har fått möjlighet att rösta tidigare i sitt liv. De har inte den traditionen. Mina föräldrar har aldrig röstat. Jag kommer inte från ett land med demokratiska traditioner.

– Men, känner man sig som en del av helheten, som en del av samhället, vill man också ta ansvar – genom att rösta, avslutar Nadereh Veis Mohammadi.

TEXT: LENA-MARIA NORDSTRAND

BILD: NADIA SCAPOLI

VALDELTA GANDE

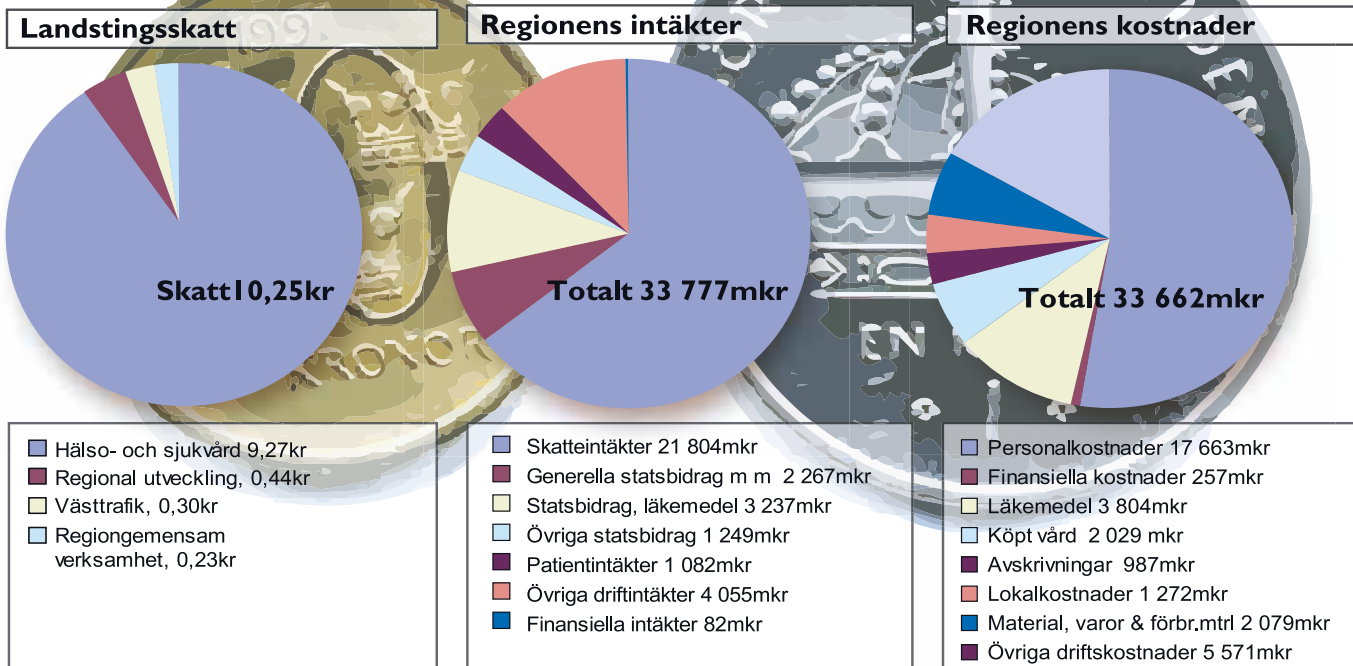
Lennart Nilsson, statsvetare vid Göteborgs universitet, ger följande kommentar:

– De utländska medborgarnas valdeltagande i de svenska kommunalvalen har minskat från 60 procent 1976 till 35 procent 2002. Genomgående röstar kvinnor i större utsträckning än män. Trenden är att männens valdeltagande fortsätter minska medan kvinnornas ökar något.

Lennart Nilsson påpekar också att det är stora skillnader i valdeltagandet beroende på från vilket land man kommer. Högt deltagande har medborgare från Chile och Tyskland. Lågt har de som kommer från forna Jugoslavien.

– Det är intressant att notera att svenskar, som invandrare i Europeiska unionen, röstar i samma låga utsträckning i Europaparlamentsvalet som invandrare i Sverige, alltså under 40 procent. Anledningen är att vi inte känner oss berörda och delaktiga.

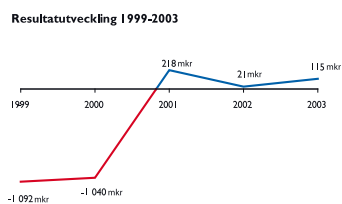
År 2003

Så användes dina skattepengar 2003

I Västra Götaland betalar man mellan 30 och 33 kronor på varje hundralapp i skatt. Av dessa går 10 kronor och 25 öre i landstingskatt till Västra Götalandsregionen.

Positivt resultat för tredje året i rad
Regionen gör ett plusresultat på 115 miljoner kronor 2003. Detta trots ett underskott på 377 miljoner kronor inom hälso- och sjukvården. Ser man tillbaka är resultatet 94 miljoner kronor bättre än året innan och 43 miljoner kronor mer än vad som var planerat för 2003. Regionen har också mer än halverat sin låneskuld under året, från 2,1

miljarder kronor till 0,9 miljarder kronor.

Kostnader på 33,7 miljarder kronor
Den största utgiften inom regionen är personalkostnaderna. I Västra Götalandsregionen står dessa för 53 procent av de totala kostnaderna och var 2003 nästan 18 miljarder kronor, en ökning med 831 miljoner kronor jämfört med året innan. Ökningen beror till stor del på löneutvecklingen inom ramen för avtalsrörelsen.

Läkemedel är också en stor kostnad för regionen, 3,8 miljarder kronor. År 2003 ökade dessa kostnader med 120 miljoner kronor.

Positivt i detta sammanhang är att ökningstakten har trappats av.

Intäkter på 33,8 miljarder kronor

Regionens största intäkt är skatteintäkterna. De uppgick till 21,8 miljarder kronor och utgör 64,6 procent av regionens totala intäkter. Övriga driftintäkter består av sålda tjänster, bland annat vård, laboratorie- och röntgenservice samt biljettintäkter från GöteborgsOperan AB, Göteborgs Konsert AB och Västtrafik AB

Antalet anställda har inte ökat

Regionen hade 48 675 anställda vid årets slut, och det är ingen ökning jämfört med föregående år. Där emot har antalet årsarbetare ökat med 228 stycken, vilket innebär att de som jobbar inom regionen, till exempel deltidsarbetare, arbetar mer tid nu.

GRAFIK: FREDRIK OTTEDAG

FAKTA

Varje dag under 2003...

... gjordes 10 816 besök på våra vårdcentraler och 6 762 besök på våra sjukhus.

... föddes 46 barn på våra sjukhus.

... utfördes 83 tolktimmar för döva.

... kördes 24 000 mil med Västtrafiks fordon, motsvarande sex varv runt jordklotet.

... kom 1 233 besökare till Botaniska trädgården.

... kom 238 besökare till Naturhistoriska museet.

... såg 5 753 biobesökare över hela landet någon av Film i Västs samproducerade filmer.

■ Det kom i snitt 589 personer till varje föreställning som Göteborgsoperan genomförde.

■ Till varje konsert som Göteborgs symfoniker genomförde kom i snitt 691 besökare.

Vården förändras. Det gäller inte bara Västra Götaland.

– Nästan alla utredningar pekar på att vi har för många akutsjukhus i Sverige, säger Stefan Ackerby, chefekonom på Landstingsförbundet.

Trenden i hela landet är att akutsjukhusen koncentreras till färre orter.

Ett Vårdsverige i förändring

I fjol gick svenska landsting back med 2,7 miljarder kronor

Stefan Ackerby, Landstingsförbundet

Landstingen har olika historia och traditioner, men grundproblemen är desamma: Färre yrkesarbetande ger minskade inkomster, och en åldrande befolkning gör vårdnotan dyrare. Hur vården utvecklas hänger på hur den ekvationen kan lösas.

– När de många 40-talisterna börjar drabbas av ålderskrämpor om tio, femton år kommer trycket att öka ytterligare, säger Stefan Ackerby chefekonom på Landstingsförbundet.

Landstingens strukturutredningar drar nu riktlinjer upp för framtiden. Den snabba och kostsamma medicinska utvecklingen ska balanseras mot en bister ekonomisk verklighet. Det gäller att planera långsiktigt, och inte bara ägna sig åt att hålla näsan över vattnet, vilket kan vara nog så svårt. Det sammanlagda underskottet för landstingssektorn uppgick 2003 till uppskattningsvis 2,7 miljarder kronor.

Det är ändå en förbättring jämfört med 2002, då det såg riktigt illa ut.

– Enigheten i landstingsvärlden är bred. Takten i kostnadsökningarna måste hejdas, säger Stefan Ackerby.

Skattehöjningarna gör att 2004 ser lite ljusare ut. Jönköping, till exempel, har höjt skatten med en krona i år, och Dalarna med 80 öre. Skatt är ett sätt att öka inkomsterna,

10,25 kronor, vilket är 51 öre lägre än riksgenomsnittet, medan Stockholms läns landsting har den högsta skatten i Sverige, 12,27 kronor. Det är en höjning med 65 öre från 2003. Region Skåne höjde skatten med en krona 2002. Sedan år 2003 ligger den fast på 10,39.

”Restriktioner måste till när pengar inte finns.

Det går inte att använda pengar man inte har.”

avgiftshöjningar ett annat. Högkostnadsskyddet, som riksdagen lagt fast på 900 kronor, sätter dock ett tak för hur mycket pengar som kan tas in där.

Halva Sveriges befolkning finns i de tre största landstingen.

I Västra Götalandsregionen bor 1,5 miljoner människor, i Stockholms län 1,9 miljoner och i Region Skåne 1,1 miljoner.

I Västra Götaland är skatten oförändrad sedan tre år tillbaka,

Både Stockholm och Skåne dras med stora underskott. I år ser det dock bättre ut än problemåren 2001 och 2002. Västra Götalandsregionen har sedan några år tillbaka ekonomin i balans.

Varför kan Västra Götaland visa bättre siffror än de andra två stora?

– En förklaring till det är att framförallt Stockholm och även i någon mån Skåne försökte sig på att ge sjukvård efter efterfrågan, säger Jan-Åke Björklund, regiondirektör i Västra Götaland.

– Man prövade olika sorters marknadslösningar. Syftet är gott. Men det håller inte när det inte finns en kund som själv betalar, och det gör det inte i det här fallet.

Eftersom möjligheterna att ge vård rent medicinskt är så stora idag, blir vården såpass dyrbar att man måste prioritera och ställa på kö – helt enkelt ransonera den sjukvård som folk vill ha, förklarar Jan-Åke Björklund.

– I Stockholm skaffade man sig en för stor kostym. Där grundlades de problem som man nu tar itu med. I Västra Götaland såg vi problemen lite tidigare. Vi blev mer strikta med kostnaderna, enligt principen: restriktioner måste till när pengar inte finns. Det går inte att använda pengar man inte har.

Skåne är nu på god väg att reda ut sina problem. Minusresultatet för år 2003, 197 miljoner, räknas som en framgång eftersom minussiffrorna är väsentligt lägre än vad som angivits i budgeten. Resultatet har förbättrats med mer än 1,5 miljarder kronor sedan 2002, huvudsakligen till följd av skattehöjningen. Men den ekonomiska situationen är fortfarande allvarlig, menar ekonomer-

na i Region Skåne. Första delmålet om en ekonomi i balans sätter man till år 2005.

Stockholm dras fortfarande med stora underskott, förra årets resultat slutade på –1,7 miljarder kronor. Sammanslagningen mellan Hudinge sjukhus och Karolinska sjukhuset är en av många tunga poster, bara den kommer att kosta flera hundra miljoner kronor, enligt utredarna.

– Stockholm släppte efter för mycket, men jag tror att också Stockholm kommer att få rätsida på sin ekonomi, kommenterar Jan-Åke Björklund.

Olika traditioner i olika delar av Sverige har under årens lopp format sjukvårdsorganisationerna. Modellerna har avlöst varandra. En trend nu är att de tidigare så fasta geografiska indelningarna börjar luckras upp. Specialiteter som tidigare varit uppsplittrade på ett antal sjukhusområden samordnas. Man samarbetar också mer mellan landstingen.

– På lång sikt går vi nog mot större landsting, menar Stefan Ackeby.

Ett viktigt mål för strukturarbetet är att skapa en arbetsfördelning

”I Stockholm skaffade man sig en för stor kostym. Där grundlades de problem som man nu tar itu med.”

mellan sjukhusen som både är i takt med den medicinska utvecklingen och ekonomiskt försvarbar.

Den framtida vårdpyramiden kan komma att se ut ungefär så här:

- **HÖGSPECIALISERAD VÅRD PÅ FÅ SJUKHUS**
- **KOMPLETTA AKUTSJUKHUS PÅ NÅGOT FLER STÄLLEN**
- **FLERA MINDRE SJUKHUS MED VISS AKUT VERKSAMHET ELLER SPECIALISERADE PÅ PLANERADE VERKSAMHET**
- **VÅRDCENTRALER/NÄRSJUKVÅRD, DEN MEST PATIENTNÄRA NIVÅN**

Det innebär att en del småsjukhus mister sin akuta kirurgiska verksamhet eller förändras på andra vis. Det är omorganisationer som skapar starka känslor. Fackeltåg till

försvar för småstadslasaretten flammade inte bara i Västra Götaland utan också på andra håll i landet. I Västmanland diskuteras Fagersta och i Västernorrland Härnösand. Politikerna i Stockholms läns landsting fick backa i Norrtälje och Södertälje, vilket inte hindrar att sparbetningen består.

– Fackeltågen visar människors stora engagemang i sjukvårdsfrågor. Det är positivt, säger Stefan Ackeby. Det gäller för de ansvariga att förklara varför detta händer, att det finns en klar medicinsk synvinkel också, som motiverar förändringarna – att den nya sjukhusstrukturen faktiskt kan ge bra vård till lägre kostnader.

TEXT: PIA NAURIN

BILD: PÅR ELIASSON,

MATTHEW BORKOSKI/PRESSENS BILD

Han basar för 49 000 personer – ett av de största ”företagen” i Sverige med en omsättning på 30 miljarder kronor.

Med tre kontor – ett i bilen, ett krypin i Borås samt det mer ämbetsmannamässiga i Vänersborg – har reservofficeren och tjänstledige byggnadsingenjören ett tufft veckoschema.

Att leda regionen en utmaning

”Bra om politiker är kända, då kan man ställas till svars”

Roland Andersson utanför Residenset i Vänersborg, säte för regionstyrelsens kansli.

Roland Andersson vinner i längden. Hela 194 centimeter, närmare bestämt.

Ett gapande skratt rullar genom korridorerna i det gamla strama Residenset vid torget i Vänersborg. Regionen hyr in sig i delar av byggnaden. Roland är hemma i huset, hejar, pratar med alla han möter, tar de tre långa stentrapporna upp till fikarummet under takåsarna i tre språng.

Det händer att folk stöter på honom på gatan och börjar ondöra sig över sjukvårdspolitiken. Eller ringer och är ilska i telefonen.

– Politikerföraktarna kan man inte göra något åt, de andra kan man samtala med.

Roland Andersson är en boren optimist, det går åt färre muskler när man skrattar än när man är arg, säger han. Trygg i rollen – ibland dominant på gränsen till diktatorisk, menar kritikerna.

– Jag jobbar på det, säger Roland, och slår sig för ett par minuter ner

vid skrivbordet i det ganska enkelt möblerade kontorsrummet med fem dystra konstverk på väggarna. Vilket tycker han bäst om?

Han rycker till, reser sig, stirrar på tavlorna som om han aldrig sett dem tidigare.

– Jag har inte tid att kolla på sånt, men den där gillar jag nog, säger han och pekar på ett diffust grönt landskap.

”Politikerföraktarna kan man inte göra något åt, de andra kan man samtala med.”

Bland röriga pappershögar, nej han är ingen administrativ stjärna, ligger ett rött runt hjärta i mjuk plast, och strax bredvid en gråsten. Roland har aldrig tänkt på symboliken.

– Diktatorisk? Jo men jag blir så engagerad, och då driver jag på för mycket, jag kunde vara mer ödmjuk.

Engagemanget fick han med modersmjölken, med mamma Lilly som

sydde skjortor på beting hemma i Gånghester, utanför Borås, och pappa Johannes som var byggjobbare och sosse. Roland gick i samma spår med SSU-skolning och byggjobb. Tog dock några steg längre och blev byggingenjör och fritidspolitiker i Dalsjöfors, och småningom kommunalråd och kommunstyrelsens ordförande i Borås. 14 år som byggleddare på BPA och Riks-

byggen, samt utbildning till reservofficer har skolat ledarstämman.

– Men det handlar om att kunna lyssna också, säger Roland Andersson. Jag hoppas att jag kan det.

Den här vanliga måndagen ska han leda fem olika gruppmöten. Han har startat i ottan hemifrån, haft tre telefonsamtal i bilen – kör 5000 mil per år i en naturgasdriven bil. Klarat av litet pappersexercis

Roland Andersson ser följande tre områden som allra viktigast:

- 1.** Att vi kan leverera den sjukvård folk förväntar sig.
- 2.** Vilket förutsätter en ekonomi i balans.
- 3.** För det måste vi åstadkomma tillväxt i regionen.

med reseräkningar, gett ett par ledord till en artikel för en intern-tidning, gjort i ordning papper för förmiddagsmötet och klämt in ytterligare några telefonsamtal.

Som ordförande för regionstyrelsen leder och samordnar han regionstyrelsens arbete. Som regionens främsta företrädare är han dessutom regionens ansikte utåt i många sammanhang. Trots det är han relativt okänd bland vanligt folk utanför Borås. Det är inget att han medvetet arbetat på, ”det är bra om politiker är kända, då kan man ställas till svars”, säger han.

Roland Andersson vid ett av dagens fem möten, denna gång med partikamrater i regionen.

Men kändiseriet i sig är inget eftersträvansvärt, "jag ska dömas efter mina gärningar".

Kanske beror anonymiteten på att Västra Götaland inte har något, länstäckande media, mer än SVT:s Västnytt, menar han också.

Ansvar för en region med 49 000 anställda – en sådan koloss!

– Det går att hantera, precis som andra stora koncerner bryter man ner det i smådelar, bygger upp system och rutiner. Det är inte svårare än i en liten kommun.

Han tvekade dock när han fick frågan att ta över vid regionbildningen 1999. Då hade han suttit 16 år som heltidspolitiker i Borås, kände sig trygg och bekväm.

– Men så insåg jag att det var dags, att det här var en utmaning, det är det fortfarande.

Utmaningen just nu består i att få medborgarna med på tåget. Han uttrycker sig inte riktigt så, men det handlar om att få medborgarna att förstå att sjukvården måste struktureras om.

Att det som görs ofta och är enkelt ska ligga nära, och det som är sällan och svårt längre bort. Det vill säga – alla sjukhus kan inte göras om.

Vid 12 är det pannbiff på Folkets Hus. Det kan lika ofta bli korv med bröd i gatuköket. Efter lunchen åker tröjan av, och skjortärmarna upp. Möte på möte klaras av i ett rasande tempo i sessionssalen, där oljemålade landshövdingar med greve Eric Sparre 1858–1886 i spetsen, blickar ut över det blankpolerade styrelsebordet. Luktat det inte möbelpolish och ... pomada?

Det är beredningsgrupper och representationskommittéer och uppföljningssamtal med de olika partierna. Det handlar inte om så många beslut, mer att alla ska gå genom dagordningar för kommande styrelsemöten, sätta sig in i ärenden om en eventuell nyemission, prishöjning på Västtrafik och informeras om en JO-anmälan mot Roland Andersson.

– En man som anser att jag inte tar till vara hans synpunkter, förklarar Roland. Men jag tror vi har en lösning på det.

Man diskuterar också en gemensam läsanvisning av remissvar och jämför almanackor för att få ihop ett datum för en utbildningsdag och att besöka näringslivet. Som Lindholmen eller Film i Väst.

För att få alla delaktiga, måste alla informeras. Roland driver på, manar, stannar upp för att se att ingen ramlat av, kör vidare. Kvar i fem tar han en stående kaffe, packar ryggsäcken, den rödgrönblå, sätter sig i bilen, tankar naturgas i Trollhättan, vidare till Göteborg för ytterligare ett möte innan han är hemma i Gånghester halvtio på kvällen. Nästa morgon kvart i sju bär det iväg igen.

Vad som driver honom?

– Att påverka processen i vårt samhälle, driva värderingarna om alla människors lika värde.

Det finns de som påstår att du

var mer radikal i slutet av 60-talet än idag?

– Man får mer kunskap med åren.

TEXT: MAUD PIHLBLAD

BILD: ANNA REHNBERG

ROLAND ANDERSSON

NAMN: Roland Andersson.

ARBETE: Regionstyrelsens ordförande.

INKOMST: ca 51 000 kr.

FÖDD: 1947.

FAMILJ: Hustru Louise samt tre vuxna barn.

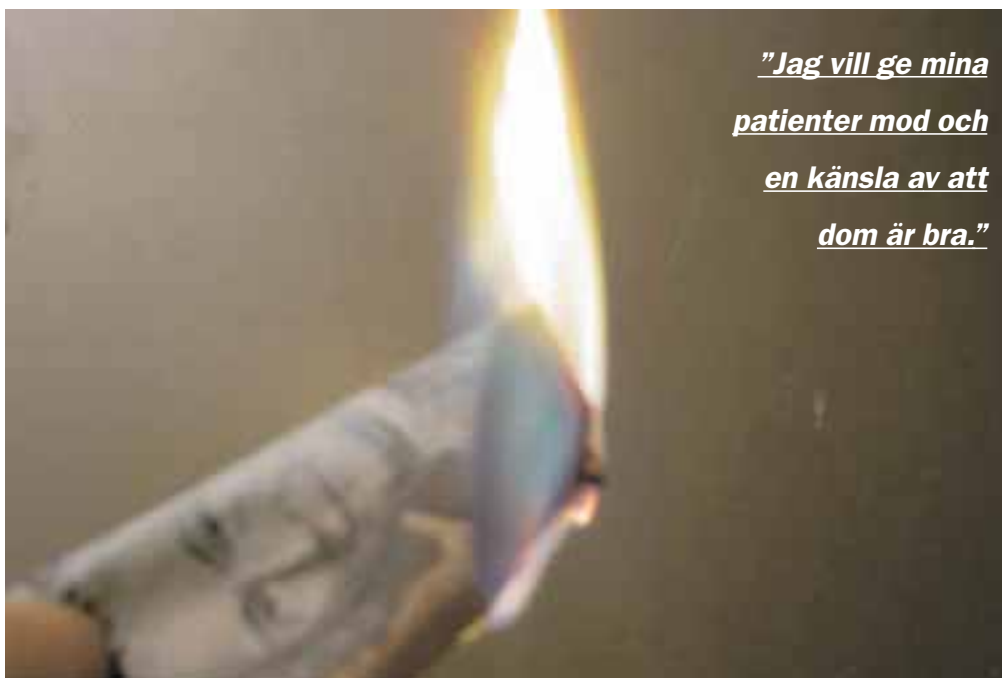
FRITID: Kopplar av med att bygga på sommarstugan, slappa framför TV:n eller spela golf. Motionerar för dåligt men har grundkondis sedan orienteringsåren i ungdomen.

Skulle du kunna tänka dig att tända eld på en hundralapp?

Det gör alla rökare, gång på gång. Trots att man riskerar att dö. Dessutom kostar vården av sjuka rökare omkring en miljard kronor om året. Och det är inte så att statens inkomster på tobak (skatter och moms) uppväger tobaksbrukets skador på samhällsekonomin.

Även om antalet rökare minskar, röker fortfarande i genomsnitt 18 procent av Sveriges befolkning, nära en miljon människor. Men 85 procent av dem vill sluta.

– Det spelar ingen roll hur man gör det – bara man gör det, säger läkaren Mats Hägerström som får representera den nya röklinjen i regionen.

”Jag vill ge mina patienter mod och en känsla av att dom är bra.”

Mats Hägerström på vårdcentralen i Vänersborg:

”Vi måste få bort skamkänslan!”

– En rökare är ingen dålig människa!

Mats Hägerström, distriktsläkare på vårdcentralen i Vänerparken i Vänersborg har hjälpt många av sina patienter att sluta röka.

– Att röka är förenat med så mycket skamkänsla, den måste vi få bort. Jag vill ge mina patienter mod och en känsla av att dom är bra. Sedan kan vi börja prata rökavvänjning.

Någon statistik på hur många som lyckats sluta röka har Mats Hägerström inte fört. Men det är åtskilliga. I sju år har han verkat på vårdcentralen i Vänersborg, som har den största delen äldre patienter bland vårdtagarna i hela regionen, enligt Hägerström. Att få folk att sluta röka är inte hans primära uppgift. Men rökavvänjning är en del av den förebyggande vården.

– Däremot kommer rökningen

ofta upp när en person söker för kroppsliga krämpor. Det kan vara hjärt- och lungpatienter, folk med proppar, eller de som är ovanligt trötta, ofta förkylda etc, berättar Mats som valt att arbeta 75 procent för att dela på familjearbetet med sin hustru som också är läkare.

– Man känner ofta på doften, ser på fingrarna om någon är rökare, fortsätter Mats.

– Du ser den här stolen, säger Mats och pekar på stolen framför skrivbordet, där sitter aldrig mina patienter. Dom sitter här, säger han och visar på en stol ganska nära hans egen. Och så har jag en stol med hjul på så jag kan rulla fram till patienten

– så vi möts på samma nivå. Jag tar gärna i patienten, bekräftar att hon är en god människa, värd att tycka om. Man måste bygga upp ett förtroende.

Mats Hägerström menar att skrämselfpropagandan mot rökning inte fungerar längre. Folk vet att det är livsfarligt att röka, men de fortsätter ändå.

– När jag frågar varför folk röker, brukar det oftast bli tyst, man vet inte varför. Det gör mig ledsen. Om folk svarade att de rökte för att det är gott eller avkopplande kan man kanske förstå.

Men ofta handlar det om ett beteende.

Det är inte ovanligt att rökning kommer upp när någon söker vård hos läkaren Mats Hägerström för kroppsliga krämpor.

Varje individ måste få sin egen behandling. Och man får aldrig mästra, det är Mats Hägerströms råd.

– Förr tipsade jag om att man kunde minska rökandet – men idag vet jag att som rökare är det lika farligt att röka fem som 20 cigaretter. Däremot kan man trappa ner, alltså inte sluta tvärt

Man måste hjälpa patienten att hitta en motivation och bryta ett beteende, och det ser olika ut för var och en.

– Och ingen ska behöva kämpa ensam – det finns rökavvänjningskliniker, medicin, tuggummin etc, avslutar Mats som själv smygrökte första gången när han var 8-9 år, och gjorde ett nytt försök i gymnasiet men hade turen att inte fastna i ett beroende.

TEXT & BILD: MAUD PIHLBLAD

Medicin och motivation fick Inger att sluta röka

Hon fann motivet och hjälpen. Inger Gustavsson började röka när hon var 16 år.

– Alla tjejerna på kontoret rökte.

Tack vare distriktsläkaren Mats Hägerström är Inger idag rökfri efter 40 år.

Inger Gustavsson, som arbetat vid inskrivningsmyndigheten på tingsrätten i Vänersborg, började röka som alla andra – av ren nyfikenhet. Sedan blev det en vana.

När barnen kom höll Inger upp under graviditeten, men sedan fortsatte det som vanligt.

– När barnen växte upp tyckte de inte om att jag rökte, men det fick mig inte att sluta.

Med åren tog naturligtvis Inger till sig informationen om hur röken skadar kroppen, men inte heller det hjälpte. Skamkänslorna började komma och när en arbetskamrat,

också hon rökare, fick leva hemma fängslad med sin syrgastub, började Inger fundera.

Men först när hennes son väntade sitt första barn började Inger tänka efter riktigt ordentligt.

– Skulle jag inte få pussa mitt barnbarn eller krama henne för att farmor luktade äckligt.

Tunga lyft med inskrivningsböcker på arbetet medförde krämpor och förtidspensionering. En sjukgymnast började prata rökning och tipsade om en receptbelagd medicin.

– När jag så var hos doktorn nämnde jag medicinen, och han skrev ut det åt mig. Han fick mig också att bli så motiverad. Jag vet inte vad som hände där på mottagningen, men jag svävade ut som på moln. Jag har aldrig fått ett sånt bemötande.

– Jag tog medicinen men fick fortsätta röka under en tid. Men väldigt snart började cigaretterna smaka illa, och jag lade av för gott. Nu är jag glad att jag är av med eländet, jag begriper egentligen inte varför jag rökte, det var bara en gammal vana som hängde med.

Storsatsning på rökavvänjning

Nu lägger jag av – det här är sista blosset.

Det är så vi rökare brukar säga. Men utan hjälp är chansen att lyckas väldigt liten.

Av alla sluta-röka-försök, är det bara ett par procent som lyckas.

Regeringen lade för ett par år sedan 90 miljoner kronor i en storsatsning på tobaksarbete. En del av pengarna läggs nu på ett projekt med säte i Vänersborg.

Tillsammans med Folkhälsoinstitutet satsar regionen på ett för Sverige unikt projekt – Tobakspreventiv Center Väst.

– Det finns bara en liknande verksamhet till – i Stockholm, förklarar Örjan Åkerberg, verksamhetsansvarig med placering i Regionens hus i Vänersborg.

Projektet ska pågå till sista juni 2005 och ska hjälpa och stödja lokalt och regionalt arbete mot tobaksbruk.

Förutom Örjan Åkerberg med medarbetare är två resurspersoner knuta till centrat.

– När det gäller just rökavvänjning arbetar vi mot vårdenheter i regionen. Vi ska helt enkelt sätta fart på rökavvänjning vid vårdcentraler,

tandvårdskliniker, mödravårdscentraler etc. Få dem att strama upp arbetet, men framför allt ge kunskap om rökavvänjning, tipsa om kunskapsbanker, vart man kan skicka patienter som vill sluta röka och så vidare.

Tobakspreventivt Center Väst kan bistå vårdpersonal med utbildning, metodutveckling, samordning med mera (namn på kontaktpersoner finns på www.regionmagasinet.vgregion.se).

HÄR HITTAR DU HJÄLP

Mer information kan man få på:

www.tobaksfakta.org och www.cancerfonden.se/slutaroka

■ På 020-84 0000 får du kostnadsfritt professionell rökavvänjning per telefon av specialutbildad personal.

■ Chansen ökar med 40 procent om du söker professionell hjälp av utbildade rökavvänjare. Rökavvänjaren arbetar med samtal inriktade på beteendeförändring i kombination med läkemedel. På webbplatsen: www.regionmagasinet.vgregion.se hittar du en lista över rökavvänjare.

Väst tar ett kliv upp i välstånd

Västsverige fortsätter uppåt i den europeiska välståndsligan. I den senaste statistiken från Eurostat går Västsverige upp till en 63:e plats. På tre år har Västsverige passerat hälften av de regioner som 1998 låg före i statistiken. Stockholm ligger på en niondeplats på listan, i topp ligger regioner som London, Bryssel, Luxemburg och Hamburg.

Fotnot: Eurostat är EU:s statistikkontor.

Ökat förtroende för politiker

Andelen väljare som säger sig ha mycket eller ganska stort förtroende för svenska politiker ökade mellan 1998 och 2002 års val – från 31 till 41 procent.

Det visar en valundersökning från SCB, Statistiska centralbyrån.

76 procent av väljarna är nöjda med hur den svenska demokratin fungerar och 97 procent uppger att de ställer sig bakom demokrati som styrelseskick.

I väljarnas motiveringar till varför de röstade som de gjorde 2002 dominerar socialpolitik/sjukvård (36 procent), utbildning (29 procent) och äldreomsorg (20 procent).

Sned fördelning bland politiker

Kvinnor, unga, äldre, utländska medborgare, utrikes födda, lågutbildade, låginkomsttagare och privatanställda är underrepresenterade i politikerkåren. Det visar en rapport som tagits fram på uppdrag av Justitiedepartementet, Svenska Kommunförbundet och Landstingsförbundet.

Ju högre upp i den politiska makthierarkin man kommer desto sämre blir kvinnors, ungas och utrikes föddas representation, det finns till exempel väldigt få unga eller utrikes födda på ordförandeposter i kommunernas och landstingens styrelser och nämnder.

Smörgåstips

- Räkor och ägg
- Lax och färskost
- Inlagd strömming
- Makrill i tomatsås och tomater
- Ägg, ansjovis och tomater
- Tonfiskröra med kesella och lättmajonnäs
- Kalvsylta och rödbetor
- Kokt potatis, ägg och kaviar
- Köttbullar och rödbetor
- Keso, rödlök, tomater och oliver
- Köttfärsröra och tomater

Variera grovt bröd med t ex pitabröd, tortilla eller libabröd (libanesiskt).

Kom ihåg att äta grönsaker eller sallad samt frukt till.

Visst får man äta efter klockan 18

Några av de vanligaste påståenden som vi dietister hör är:

Man ska inte äta efter klockan 18.00, och smörgåsar är inte bra att äta till lunch eller middag.

Stämmer det? Är det så att kroppen stänger av alla funktioner efter det magiska klockslaget? Nej, givetvis inte. Våra svenska näringsrekommendationer (SNR) från Livsmedelsverket råder oss sprida vårt ätande över hela dagen.

Man rekommenderar tre huvudmål och 2-3 mellanmål per dag för att ge ett fullgott näringsintag och undvika för stora svängningar i blodsockernivåer, samt få en lägre nivå av blodfetter. Det gör att vi får bättre förutsättningar att äta balanserat, och vi lär känna vår hunger och våra mättnadssignaler bättre. Om man hoppar över måltider, eller det går för lång tid mellan måltider, är risken stor att man överäter, känner sämre mättnad, får sötsug

och smååter under kvällen. Annat man kan tänka på är att inte äta ett för stort mål precis innan läggdags eftersom matsmältningen lätt kan störa sömnen. Välj ett mindre kvällsmål, t ex smörgås, frukt eller yoghurt när du äter sent på kvällen.

Smörgåsar kan bli en bra lunch eller middag, beroende på antal, pålägg och tillbehör. Ett huvudmål behöver inte alltid vara varmt, ett smörgåsmål enligt tallriksmodellen går lika bra. SNR rekommenderar att lunch och middagsmål bör vara likvärdiga i energiinnehåll och näring.

Dela tallriken i 3 delar. På respektive del lägger du grönsaker/frukt, kött/fisk/kyckling/ägg och bröd. Börja med ett grövre bröd, 1-2 skivor. Välj t ex ägg och sill som pålägg. Servera med en matig sallad eller grönsaker t ex strimlad vitkål, tomat, gurka, gröna bönor, oliver och vinägrette. Lägg till en frukt som dessert.

Aktivera din skalmanklocka, välj gladeligen snabba smörgåstallriksmodeller och njut av ett lagom kvällsmål.

Smaklig spis!

TEXT: DIETIST SOFIA BJÖRKMAN OCH HELENA HALLIN

ILLUSTRATION: KARIN ÅSTRÖM-BENGTSSON

KORSORD

BILD: PRESSENS BILD

	KALLAS EN TÄNDANDE DEL PÅ BÖSSAN	SKER VID HANDEL	PLAN-DRIFT	KOMISK FIGUR I TEATER	ÄR EN BÖNA	SVÄNGAK I PISTEN	KORT SEKUND	PIGG OCH VAKEN
BRUKAR VI BREVEN			FORM AV LYCKA			CIVIL-STÅND		
					ÖVER-SÄTTA METALL-REMSA			
CHOSE-FRIA							SKICKAR UT VÄRDE-PAPPER	
		HAR GALEN FÄTT KYLA				HAR 52 KORT ARKITEKT-ORÖGN		
BIT	KAN EN OFFICER		BÖRJAR ALFA-BETET		DÅR LIMA ÄR HUV-UDSTAD			STYRDE BILEN
INGEN VIKTIGT GREJ					VÄRLD-ENS TAK MÖBLER			
FÖRA SAMMAN KREATUR			GAMMAL PYRE-NEBO FUNGERA			GRIPA GÄRDENS MARK		
KUPA SPRIDER SKÄMT	SER VI AKTU-ELLT I	SJUNGER LÄGT HAR ESTET	OVÄNTAT TIDIGT LAND	SKÅL	LIGGER I	SLÄKT KLÄS JULTID		
				FÖR FIN PUTS	LAST-FARTYG	KOMPIS		
NY SÅDAN HAR VÄSTRA GÖTALAND-REGIONEN				KORTA DAGAR		HURSA? VÄL I GÖTET	ÄR SÄLL-SYNTA VÄXTER SKÄNKAN	
		GÖR VI PÅ GLATT			AV-KRÄVA		ANNO DOMINI	
HUVUD-SAK DEL AV EN FILM				HON ÄR DIVAN		FINARE INGÅNG		

© SVENSKA KORSORD AB

Tävla och vinn!

Var med i utlottningen och vinn fina priser.

De fem först öppnade rätta lösningarna får kokboken "Köksvägen till Västsverige". Ytterligare fem personer med rätt lösning belönas med boken "Man måste älska det man gör" om Neeme Järvi och Göteborgs Symfonikerna (innehåller 2 CD-skivor). Skriv ner det rätta svaret och skicka det till: **RM – Regionmagasinet** Regionens Hus, Lillhagsparken 5, 405 44 Göteborg. **OBS!** Märk kuvertet med "Kryss 1-04". Senast 23 april 2004 vill vi ha ditt svar.

Kryss RM nr 1-04

Namn: .....

Adress: .....

Postnummer & Ort: .....

Rätta lösningen till korsordet i RM nr 1-04 hittar du på: www.regionmagasinet.vgregion.se

Vinnare Regionmagasinet nr 4 2003

"Köksvägen till Västsverige": Alice Wahlberg, LIDKÖPING, Pirjo Ljungqvist, MÅLSRYD, Göran Mattsson, GÖTEBORG, Birgit Johansson, VARA, Ingela Celcius, LANDVETTER.

"Man måste älska det man gör": Tove Idström, MÖLNDAL, Birgitta Selander, ALINGSÅS, Lennart Odersjö, PARTILLE, Alice Brandin, LIDKÖPING, Kajsa Larsson, GÖTEBORG.

Smultronstället

I nästa nummer tänker Regionmagasinet skriva om smultronställen i Västra Götaland – guldorn dit turister kanske inte hittar på egen hand. Vi behöver din hjälp. Har du någon favoritplats i regionen? Kanske en skymd hörna i stadsparken, ett fik där tiden ståt stilla, ett bra museum eller en cykelväg med bedärande utsikt? 25 tipsare belönas med två **biobiljetter** vardera. Skicka ditt tips **senast den 23 april** till **RM – Regionmagasinet**, Regionens Hus, Lillhagsparken 5, 405 44 Göteborg eller mejla till regionmagasinet@vgregion.se. **OBS!** Glöm inte att märka kuvertet/mejlet "Smultronställen"

MIAS RUTA

ILLUSTRATION: MIA HÖGBERG

Det hör till människans villkor att då och då drabbas av psykisk kris. Ändå är psyksjuka fortfarande dubbelt drabbade, både av sjukdom och av människors fördomar.

Psykvården är i fokus efter förra årets dramatiska händelser. Bristen på vårdplatser, överbeläggningar och långa väntetider utreds.

Men allt är inte svart. Arbete pågår:

– Åk till Gamlestan i Göteborg och se hur en bra vårdmiljö kan se ut, föreslår Erik Brenner, psykiatriker på Sahlgrenska Universitetssjukhuset, och den som leder arbetet med Västra Götalandsregionens utvecklingsplan för psykiatrin.

Hemlagad mat ingår i rehabiliteringen på Psykosvård Nordost i Göteborg. Kokerskan Birgitta Ergin ingår i det tvärprofessionella teamet.

Helheten gör människan

Hemlagad mat och arbete över gränserna skapar lugn och ro

En stor snygg entré vetter ut mot gatan.

Den ska ses som en symbol. Patienterna är värda det, personalen också.

Ingen behöver skämmas för att komma hit.

Adressen är Byfogdegatan, Gamlestan, Göteborg. Här tar Psykosvård Nordost, PNO, sedan en tid tillbaka emot psykosdrabbade från de nordöstra stadsdelarna. De flesta har diagnosen schizofreni. Det innebär att leva med en ofta svårt handikappande sjukdom med olika grader av psykisk tillstånd.

Ett typfall för yngre personer kan, i korthet, se ut så här:

Strul i skolan, den drabbade orkar inte riktigt med gymnasiet, glider sakta bort från kontakt, eller omvänt, uppfattas som väldigt excentrisk. Så småningom dyker röster upp, som orsakar ångest och oro. De störande rösterna blir allt fler, och den sjuke klarar inte av sin

vardag. Grannar klagar, socialtjänsten kopplas in. Ofta är det anhöriga som söker hjälp.

– Det är svårt att upptäcka sjukdomen i tid, eftersom beteende-

mönstret till en början ryms inom normalutvecklingen för tonåringar, säger Arthur Dörr, enhetschef på Psykosvård Nordost (PNO).

När patienten ska över trösklarna mellan världens olika instanser, till exempel öppenvård och slutenvård, uppstår ofta problem. PNO försöker tackla detta genom att komplettera öppenvård med sex dygnet-runt-platser för sjuka som behöver extra omsorg. Den integrerade vården ger

”Det är svårt att upptäcka sjukdomen i tid, eftersom beteendemönstret till en början ryms inom normalutvecklingen för tonåringar.”

nya möjligheter till tidiga insatser, krisbemötande, helhetssyn och kontinuitet.

580 patienter är inskrivna på PNO och ett samarbete med stadsdelsförvaltningar i Göteborg, BUP (barn- och ungdomspsykiatrin) och närstående utvecklas mer och mer.

– Vi arbetar inom och över yrkesgränserna för en bättre samsyn. Den som själv varit nere i kolgruvorna känner bättre till förhållandena, än de som bara läst om det. Tvärprofessionell kompetens och delaktighet är hörnstenar, förklarar han.

Här finns arbetsterapeuter, kuratorer, psykologer, läkarsekreterare, läkare, sjukgymnaster, husmor, sjuksköterskor och skötare. Teamet runt patienten ska ha en helhetsbild av patientens behov och resurser. Om sjukgymnasten finns med i den sjukas vardagsmiljö kan hon eller han lättare se var behoven finns, om maten lagas av husmor i köket, och inte hämtas centralt någonstans ifrån, sprids en lugnande doft av mat

Gith Fransson, kontaktperson (t h), och Maj-Lice Bergqvist samarbetar för att stötta Maj-Lice schizofrenisjuka dotter.

– personalens gemensamma kompetens blir klistret som håller ihop.

– Småskalighet och låg stimuli – lugn och ro för återhämtning är viktigt, förklarar Arthur Dörr.

Om patienterna inte är för många – om lokalerna är ljusa och luftiga, minskas våld och hotsituationer. Vårdens innehåll och form ska stämma överens.

Några av de psykosdrabbade kan definitivt betecknas som "farliga", men farligheten ska inte överdrivas eller generaliseras, betonar Arthur Dörr.

– Frågan är hur man ska veta när risken finns. Här kan vi checka av hela tiden.

De flesta schizofrena kan idag faktiskt få ett drägligare liv. PNOs arbetsidé är, trots att den har långt kvar till målet, redan en tillgång, förklarar Arthur Dörr. Men fler enheter av den här typen behövs. Han fortsätter:

– Effektiviseringskrav kan ibland kännas hänfulla för oss. Psykosvård är ett metod- och tålamodskrävande arbete och det finns inga genvägar.

TEXT: PIA NAURIN
BILD: JON LIINASON

Lång väg mot drägligt liv

Våren 1980 blev Maj-Lice Bergqvist dotter Marie plötsligt sjuk. Efter ett decennium kom diagnosen: schizofreni. Idag kan Maj-Lice konstatera:

– Vi börjar få ett drägligare liv.

Den första ångestattacken kom utan några varningstecken.

– Jag trodde hon fått epilepsi, säger Maj-Lice.

Marie fördes till Lillhagens sjukhus i Göteborg där hon blev kvar i tre, fyra månader, från början hårt medicinerad.

– Jag kunde inte få kontakt med henne. Men jag antog att läkarna måste veta vad de gör.

Psykosen utlöstes av sorg, tror Maj-Lice. Hösten 1979 avled Mariens pappa hastigt. De hade haft ett mindre gräl, och inte hunnit försonas. Marie var 22 år, hade jobb och egen lägenhet men från och med nu förändrades allt. Hon blev gradvis sjukare, började se syner, lät lägenheten förfalla. Nya "så kallade" vänner dök upp. Det hon hade av värde försvann.

Så åkte hon ut och in på Lillhagen ett antal år. Var intagen ett par veckor, och skickades hem till samma kaotiska tillvaro. Maj-Lice liv fylldes av nattliga telefonsamtal och akututtryckningar.

– Det var mardrömslika år. Jag levde med en ständig oro.

I vården sågs hon på den tiden som en "typisk morsa", säger hon, en anhörig som inget begrep. Till det lades omgivningens fördomar och skvaller. Samtidigt hade hon övriga livet att ta hand om, Mariens yngre bröder, sin gamla mamma, ett heltidsarbete. Först efter 18 år fick hon en egen samtalspartner inom vården.

"Det var mardrömslika år. Jag levde med ständig oro."

– Men jag hade mycket stöd av Intresseföreningen för schizofreni i Göteborg.

Till slut såg en läkare Maj-Lice slit och ordnade så att dottern fick komma till ett LVU-hem. Där blev hon självständigare, säger Maj-Lice, "och mindre beroende av mig".

På Skäningsfors i Skaraborg bodde Marie i fyra och ett halvt år. Så kom psykiatireformen 1995 och "alla skulle hem", som Maj-Lice uttrycker

det. Marie flyttade till ett nystartat gruppboende i Göteborg. Det gick bra ett tag.

– Men ekonomin stramades hela tiden åt, säger Maj-Lice. Personalen slets ut.

Det blev Lillhagen igen för Marie, först en akutavdelning, och sedan ett och ett halvt år på rehabavdelningen 936.

– Här har hon fått mycket bra omvårdnad och stöd, speciellt av sin kontaktperson Gith Fransson, säger Maj-Lice. Personalen lyssnar – ser till helheten – på ett helt annat sätt än förr.

Nu ser det ljusare ut än på länge.

Marie har just flyttat till ett korttidsboende i Sävedalen.

Och framtiden?

– Marie kommer att behöva fortsatt stöd när hon så småningom – kanske – flyttar till eget boende. En lång rehabilitering är ett måste! Förhoppningsvis får hon hjälp att leva ett så meningsfullt liv som möjligt.

TEXT: PIA NAURIN
BILD: JON LIINASON

Fakta om läkemedel

I dag behandlas allt fler sjukdomar med läkemedel. I vissa fall har läkemedel ersatt kirurgiska ingrepp, i andra fall har sjukdomar som tidigare inte ansågs behandlingsbara, faktiskt blivit det. Samtidigt kan det finnas medicinering som behöver omprövas när nya rön dyker upp.

1. Hur kan mina kostnader för läkemedel bli lägre?

Från samhällets sida finns en ny lag som innebär att apoteken ska byta till likvärdigt preparat med billigaste priset. Förändringen sparar pengar åt både dig och Västra Götalandsregionen. I fjol skrevs det ut läkemedel för fyra miljarder kronor i länet.

2. Om läkaren byter ut den välbekanta medicinen mot en annan, hur kan man lita på att den nya inte ger några biverkningar?

Statliga Läkemedelsverket granskar vilka läkemedel som är utbytbara. För att kunna bytas måste alternativen ha exakt samma innehåll. I praktiken blir detta möjligt när patentet för ett visst läkemedel upphör och kopior tillåts.

3. Om man har haft en medicin under flera år och läkaren vill byta ut den mot en billigare, kan jag kräva att fortsätta få den dyrare?

Ja, men du får själv betala mellanskillnaden – oavsett om du har högkostnadsskydd eller ej.

4. Vad kan man själv tänka på när doktorn ordinerar läkemedel?

Det är viktigt att doktorn får veta om du tar andra läkemedel och om du har några besvär av tidigare ordinationer. I framtiden kommer din läkare att kunna ha tillgång till information (via data) om vilka mediciner du fått utskrivna även av andra läkare (patientens läkemedelslista).

5. Kan man begära att få mindre förpackningar?

Ja, du kan fråga efter en provförpackning. Kan vara bra om det till exempel är första gången du tar en medicin.

6. Finns det någon lista på vilka läkemedel som regionen rekommenderar? Och varför rekommenderar man vissa läkemedel framför andra?

Läkemedelskommittéerna i regionen tar varje år fram en lista över rekommenderade läkemedel. Denna lista används av läkarna. I Fyrbodal lämnas på försök listan ut till allmänheten via apoteken i området. Det är medicinska specialister som avgör vad som ska rekommenderas. Man förordar alltid det eller de preparat med bäst verkan.

7. Är det bara vanlig medicin man kan få på recept?

Nej, en nyhet är att doktorn ska kunna skriva motion på recept. Ett system för "Fysisk aktivitet på Recept" är under uppbyggnad. Du kan själv fråga efter det när du är hos doktorn nästa gång.

8. Hur påverkar läkemedel miljön?

Det finns rapporter om negativa miljöeffekter av läkemedlen. Därför ska man inte kasta eller spola ned överbliven medicin. Lämna den istället till apoteket.

Läs mer om läkemedel på Internet:
www.vgregion.se/lakemedel

ILLUSTRATION: MIA HÖGBERG

Fler donatorer i fjol men fler organ behövs

livsviktigt

I fjol kunde organ tas tillvara från 114 avlidna donatorer. Det är 16 fler donatorer än under 2002. Trots att det är den bästa siffran på fem år är det fortfarande långt ifrån toppåret 1989, då man kunde ta tillvara organ från 153 donatorer.

I fjol genomfördes 553 organtransplantationer i Sverige, 345 av dessa var njurtransplantationer och 127 människor fick en ny lever.

Även om antalet donatorer och transplantationer ökade under 2003, är det fortfarande brist på organ.

Den 20 december förra året väntade totalt 633 svenskar på att få ett nytt organ. Av dessa väntade 534 patienter på en ny njure, 33 på en lever, 45 på antingen nytt hjärta eller lungor och 21 på en ny bukspottkörtel.

– Bristen på organ beror alltför

ofta på att varken de närstående eller sjukvården känner till den avlidnes inställning till donation. Om fler gör sin vilja känd i donationsfrågan kan vi rädda fler liv, säger Bo Alm, projektledare för livsviktigt, landstingsförbundets nationella informationssatsning för organ- och vävnadsdonation.

Livsviktigs nya broschyr finns att hämta på alla apotek, vårdcentraler och sjukhus.

Här kan man anmäla sig:

Hemsida – www.livsviktigt.se

Donationslinjen – 020-77 11 77

Pappersblankett – Finns i livsviktigs broschyrer på apoteket och vårdcentraler.

Idag finns omkring 1 300 000 personer registrerade i Donationsregistret.

Regionfakta

Västra Götaland, länet, regionen och länsstyrelsen

Vad är egentligen skillnaden mellan Västra Götalandsregionen, Västra Götaland, landsting, och länsstyrelsen?

Att hålla isär begreppen är inte helt lätt.

Här är en lathund:

Västra Götaland (länet)

Det geografiska området, länet. Västra Götaland bildades 1998 då de tre länen Göteborgs och Bohus län, Älvsborg och Skaraborg slogs ihop. I länet finns tre former av politiskt styre och förvaltning.

Länsstyrelsen (staten)

Länsstyrelsen är en tillsynsmyndighet som svarar för den statliga förvaltningen i länet. Den är statens "lokalkontor" och kontaktyta i länet. Länsstyrelsen ansvarar bland annat för naturvård, miljöskydd, social omvårdnad mm. Chefen för länsstyrelsen är landshövdingen.

Västra Götalandsregionen

(landstinget)
Regionen är länets lokala självstyre. De tre landstingen i Bohuslän, Älvsborg och Skaraborg slogs ihop med sjukvården i Göteborg 1999 och bildar idag Västra Götalandsregionen. Förutom hälso- och sjukvården har Västra Götalandsregionen numera, liksom Region Skåne i söder, övertagit ansvaret även för de regionala tillväxt- och utvecklingsfrågorna (t ex utbyggnad av vägar och järnvägar), från länsstyrelserna – för att flytta besluten närmare invånarna.

Kommunerna

Kommunen har hand om det kommunala, lokala politiska styret och förvaltningen. I Västra Götaland finns 49 kommuner.

Viktiga adresser och telefonnummer

Sjukvård

www.vgregion.se/halsa&sjukvard

Har du frågor eller behöver råd om sjukdom och hälsa?

Vill du veta vart du skall söka dig för en viss sjukdom?

Ring till Sjukvårdsupplysningen så får du tala med kunnig vårdpersonal som kan hjälpa dig vidare.

Sjukvårdsupplysningen:

Göteborg

(betjänar även Bohuslän utanför Fyrbodalsområdet)
Tel: 031-703 15 00.
Öppet dygnet runt.

Skaraborg:

Vardagar kl 8–17: se "sjukvårdsupplysning" blå sidorna i telefonkatalogen. Övriga tider:

Mariestad, tel: 0501-628 00.

Lidköping, tel: 0510-853 50.

Falköping, tel: 0515-873 00.

Skövde, tel: 0500-43 21 00.

Södra Älvsborg

Tel: 0771-801 801.
Öppet dygnet runt.

Fyrbodals

Tel: 0771-117 117.
Öppet dygnet runt.

Patientnämnden:

Borås, tel: 033-17 48 50.

Göteborg, tel: 031-63 70 10.

Mariestad, tel: 0501-621 80.

Uddevalla, tel: 0522-67 08 60.

Pengarna tillbaka

Har du bokat besök på vårdmottagning och får vänta över 30 minuter efter avtalad tid har du rätt att få avgiften tillbaka.

Kökansliet

Ring du om du stått längre än nio månader i kö.
Tel: 020-44 55 55.

Valfrihet i vården

Om du vill söka vård utanför regionen. Tel: 020-44 55 55.

Regionens Hus

Göteborg, tel: 031-63 05 00.

Vänersborg, tel: 0521-27 57 00.

Mariestad, tel: 0501-620 00.

Uddevalla, tel: 0522-67 08 00.

Borås, tel: 033-17 48 00.

Skövde, tel: 0500-49 56 00.

Regional utveckling

Västra Götalandsregionen.
Tel: 031-63 05 00.

www.vgregion.se/regionalutveckling

Kontakta din politiker

Västra Götalandsregionen.

Tel: 0521-27 57 00.

www.vgregion.se/politik&beslut

Allmänna handlingar

Hos Västra Götalandsregionen

kan du hitta handlingar på:

www.vgregion.se/organisation&forvaltning/Diarium

Eller kontakta något av regionens diariet:

Diariet Regionens Hus i Borås,
tel: 033-17 48 04.

Diariet Regionens Hus i Göteborg, tel: 031-63 09 03,
031-63 06 38.

Diariet Regionens Hus i Mariestad, tel: 0501-620 88,
0501-620 89, 0501-620 91.

Diariet Regionens Hus i Skövde,
tel: 0500-49 56 12,
0500-49 56 13.

Diariet Regionens Hus i Uddevalla, tel: 0522-67 08 58.

Diariet Regionens Hus i Vänersborg, tel: 0521-27 51 09,
0521-27 51 10.

Västra Götalands östra utpost

Längre österut kan man inte komma, här tar vägen slut. I Björknäs, med Vätterns längsta vik nedanför stugfoten bor Sara Svensson, 73 och Sven Persson, 78. Vid vägs ände bor de, och har så gjort sedan Sven föddes och Sara var ung tös.

- Bättre kan man inte bo, säger Sara, och lägger in ett vedträ i köksspisens. Här är underbart, med Tivedenskogarna inpå stugknuten.

Sara har jobbat som trappstädare och hemsamarit och Sven är skogsbonde och fritidsjägare och en gång sjöman, både på Vättern och större vatten söderut.

Men som Västragötalänningar känner dom sig inte.

- Det har vi aldrig gjort, vi är Tivedsbor, skogsfolk, säger Sara.

Sara och Sven

Kökspisen värmer gott

Karlsborgs kommun

Karlsborg, vid norra Vättern och östligaste kommunen i Västra Götalandsregionen har med sina 6 943 invånare tappat ett par tusen invånare på drygt tio år. Karl XIV Johan lät bygga Karlsborgs fästning. Den är idag en sevärdhet, liksom Forsviks levande bruksmiljöer och vildmarksområdet Tiveden, som med ren luft och vildmark lockar fler och fler besökare för varje år.

TEXT OCH BILD: MAUD PIHLBLAD

Vad som blivit bättre eller sämre, med den stora regionen är svårt att precisera.

- Men det är ju större, säger Sven.

Sara tycker vårdcentralen i Karlsborg är jättebra, och det är bara 2,5 mil dit.

Men fick hon önska så kunde det gå en buss - i alla fall en dag i veckan.

- Det är roligt att åka buss. Man är liksom friare då, än med färdtjänsten.

Men lantbrevbärar'n kommer varje dag - och han har koll på alla 25 invånarna efter vägen.

- Ryker det inte ur skorstenen i nån stuga, så går han in och ser om det hänt nåt, förklarar Sven.

Skolan, posten och affären är nedlagd - men Sara och Sven stannar kvar. Det är tåga i sega skogsbönder. Det här är deras liv, deras värld - som de aldrig vill byta bort.